ruimte & vrije tijd
onderzoek en advies

Beleefonderzoek De Maashorst

Onderzoek naar beleving van de bezoeker aan natuurgebied De Maashorst

Bedafse Bergen ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

Colofon

©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, juli 2018

Opdrachtgever Stichting Maashorst in Uitvoering,

Auteurs J. J. (Jan Jaap) Thijs, Drs.
A. A. (Albertien) Perdok, MSc.
E. (Ellen) Ruiter, MSc.

Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd
Jansbuitensingel 30
6811 AE Arnhem
T 06-51174193
e-mail: thijs@ruimteenvrijetijd.nl
www.ruimteenvrijetijd.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4
1.1 Inleiding 4
1.2 Onderzoeksopdracht en aanpak 5

2 Samenvatting en conclusies 8
2.1 Beleving drukte en toegankelijkheid 8
2.2 Aantrekkelijkheid van de recreatieve voorzieningen 9
2.3 Huidige zonering 11

3 Beleving van drukte en toegankelijkheid 12
3.1 Resultaten beleefonderzoek recreanten 12
3.2 Resultaten beleefonderzoek ondernemers en gebruikersraad 20
3.3 Conclusies beleving drukte en toegankelijkheid 22

4 Vraag en aanbod van voorzieningen 23
4.1 Leisure Leefstijlen 23
4.2 Vraag 25
4.3 Kleur horeca aanbod 27
4.4 Kleur dagrecreatie aanbod 28
4.5 Kleur streekproducten aanbod 29
4.6 Kleur cultuurhistorie aanbod 30
4.7 Kleuring route aanbod 30
4.8 Vraag-aanbod analyse 31
4.9 Positie in het innovatie- en adoptiemodel 33
4.10 Conclusies vraag en aanbod van voorzieningen 35

5 Kansrijke ontwikkelrichtingen 36
5.1 Aanbevelingen 36
5.2 Ontwikkelrichting 1: Horeca ontwikkelen voor lime 37
5.3 Ontwikkelrichting 2: Horeca voor rood en paars 38
5.4 Ontwikkelrichting 3: Groene dagrecreatie 39
5.5 Ontwikkelrichting 4: Dagrecreatie voor blauw en paars 40
5.6 Ontwikkelrichting 5: Meer routes voor geel en lime 41
5.7 Ontwikkelrichting 6: Verbreden streekproducten en cultuurhistorie naar lime en geel 42

6 Bijlagen 43
Bijlage 1 Beschrijving locaties enquêtes toegankelijkheid en drukte 43
Bijlage 2 Vragenlijst beleving drukte en toegankelijkheid 45
Bijlage 3 Lijst onderzochte bedrijven inclusief kleuring 51
Bijlage 4 Kleuring van recreatieve routes 56

Ganzenven Herperduin ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

1 Inleiding

De Stichting Maashorst in Uitvoering heeft begin 2018 aangegeven dat zij behoefte heeft aan een beleefonderzoek. Dit beleefonderzoek, dat voor u ligt, geeft enerzijds inzicht in de beleving vanuit de bezoeker van rust en drukte in en de toegankelijkheid van de bezoeker aan het natuurgebied. Anderzijds is ook behoefte aan meer inzicht naar hoe de aantrekkelijkheid van De Maashorst kan worden versterkt. De resultaten van het beleefonderzoek worden gebruikt voor de nog op te stellen recreatieve visie op De Maashorst.

1.1 Inleiding

De Maashorst, 3.500 hectare groot, is het grootste aaneengesloten natuurgebied van Noord-Brabant, gelegen in de gemeenten Bernheze, Landerd, Oss en Uden. Een gebied met verschillende typen natuur: bossen en heidevelden, stuifduinen, vennen en oude dreven. De Maashorst bevat honderden plantensoorten, bijna 150 vogelsoorten en meer dan 25 zoogdieren. Bijzonder zijn de vier wijstreservaten, waar door de aanwezigheid van aardbreuken grondwater aan de oppervlakte komt. Het gebied ontleent haar naam aan de laatste ijstijd, waarin de Maas grof zand en grind achterliet. Breuken in de aardkorst zorgden ervoor dat delen van de grond omhoog kwamen. Deze hoger gelegen delen, de horst, zijn nog duidelijk in het landschap terug te vinden. Zo ontstond 'De Maashorst'. Omdat De Maashorst een bijzonder landschap is, heeft de provincie Noord-Brabant het aangewezen als Provinciaal Landschap (bron: www.allemaalmaashorst.nl).

In het Maashorst Manifest is beschreven hoe het gebied er in 2020 uitziet: 'een levendig en ondernemend gebied, duurzaam bewerkt en beheerd door boeren, beheerders en ondernemende burgers en omgeven door vitale dorpen en steden'. Het streefbeeld is van De Maashorst een nieuwe wildernis te maken met weinig menselijk ingrijpen.

1.2 Onderzoeksopdracht en aanpak

Het beleefonderzoek moet enerzijds inzicht geven in de beleving van rust / drukte. Anderzijds is er behoefte aan hoe de aantrekkelijkheid van De Maashorst kan worden versterkt op het gebied van natuurbeleving en recreatieve voorzieningen. De balans tussen deze twee waarden (behouden rust en ontwikkelen aantrekkelijkheid) is ook onderwerp van gesprek in de Gebruikersraad Maashorst. Daar is aangegeven dat er behoefte is aan een beleefonderzoek. De volgende onderzoeksvragen staan bij dit beleefonderzoek centraal:

Beleving van aantrekkelijkheid

1. Wat zijn de wensen van de inwoners van De Maashorst ten aanzien van de recreatieve beleving van dit gebied?
2. Wat is er al aan aanbod op het gebied van natuurbeleving en recreatieve voorzieningen en voor wie is dat vooral aantrekkelijk?
3. Wat zijn de matches en mismatches qua vraag en aanbod en wat zijn kansrijke ontwikkelrichtingen?

Beleving van rust cq. drukte

1. Hoe wordt de beleving van rust en drukte ervaren door bezoekers?
2. Hoe beleven recreanten de toegankelijkheid van het gebied (mede in relatie tot de veiligheid en grote grazers)?
3. Waar zijn eventuele knelpunten aanwezig en wat zijn mogelijke oplossingen?

Balans rust / drukte en recreatieve ontwikkeling

1. Hoe verhouden de resultaten van beide deelonderzoeken zich tot de huidige zonering (draagkrachtmodel NHTV, 2010, zie de volgende pagina) en hoe kan De Maashorst daarmee omgaan?

Onderzoeksaanpak en leeswijzer

Het onderzoek bestaat uit een aantal deelonderzoeken. Dit zijn:

1. Beknopte deskstudie gericht op eerdere bezoekers- en gebiedsonderzoeken;
   U vindt de belangrijkste relevante uitkomsten hieronder.
2. Veldonderzoek drukte en toegankelijkheid (analyse *beleving* drukte en toegankelijkheid) via enquêtes onder bezoekers aan het gebied, een consultatie onder de gebruikersraad en input van ondernemers in het gebied. In hoofdstuk 3 gaan we nader in op deze analyse.
3. Analyse van vraag en aanbod aan de hand van de Leisure Leefstijlen (analyse beleving aantrekkelijkheid). In hoofdstuk 4 vindt u de resultaten van dit deelonderzoek. In hoofdstuk 5 vertalen we dat naar kansrijke ontwikkelrichtingen.

We starten in hoofdstuk 2 eerst met een overzicht van de belangrijkste conclusies vanuit dit onderzoek.

Uitkomsten eerdere onderzoeken

In De Maashorst zijn al eerder onderzoeken uitgevoerd onder bezoekers aan De Maashorst[1]. We geven hieronder een aantal relevante opvallendheden vanuit deze onderzoeken:

- De meeste bezoekers aan De Maashorst komen uit de directe omgeving, vooral de gemeente Landerd. Maar liefst 85% van de bezoekers komt uit de provincie Noord-Brabant. We kunnen dus veronderstellen dat de meeste bezoekers dagrecreanten zijn en geen toeristen;

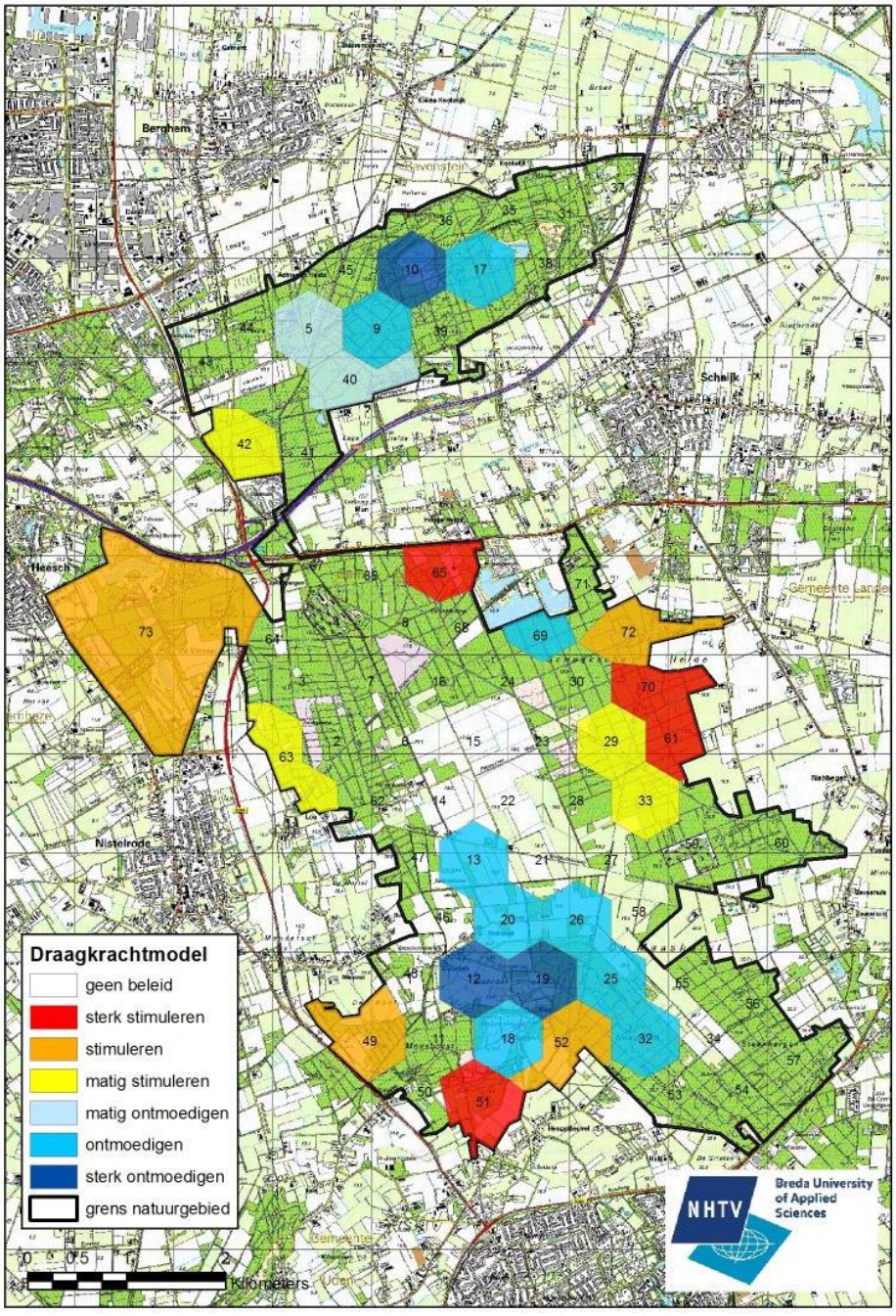
[1] Het betreft de volgende drie onderzoeken:

1. 'Gebiedsonderzoek De Maashorst & Het Groene Woud 2016' van Dynamic Concepts;
2. 'Recreatieonderzoek De Maashorst' van NRIT Onderzoek en NHTV, 2010;
3. 'Bezoekersonderzoek De Maashorst' van NTBT NIPO Research, 2015.

- Dat blijkt ook uit de hoge mate van herhaalbezoek. Veel mensen zijn vaker in De Maashorst geweest. Er zijn 198.000 unieke bezoekers per jaar, die samen 940.000 bezoeken per jaar brengen aan De Maashorst;
- Een relatief gering aantal bezoekers vindt 'weinig mensen tegenkomen' belangrijk. Dat is relevant, omdat we in voorliggend onderzoek ingaan op de vraag in hoeverre bezoekers aan De Maashorst (te veel) drukte ervaren. Een groot aantal bezoekers hecht echter wél waarde aan 'geen overlast van omgevingslawaai' en 'voldoende veiligheid'.

In het onderzoek van de NHTV uit 2010 wordt de relatie tussen recreatiedruk en de draagkracht van natuur geanalyseerd. Het resultaat van die analyse is een 'draagkrachtmodel'. Hierbij is op kaart aangegeven op welke plekken op De Maashorst het NHTV adviseert dat recreatie moet worden ontmoedigt (plekken met hoge bezoekersdichtheid en hoge natuurwaarden) ofwel moet worden gestimuleerd (plekken met lage bezoekersdichtheid en lage natuurwaarden). Het draagkrachtmodel is hieronder weergegeven. Meer informatie over de analyse en het model is terug te vinden in het rapport 'Recreatieonderzoek De Maashorst'.

Figuur 1.1 Draagkracht model NHTV (2010)

Op de plekken weergegeven in blauwtinten adviseert de NHTV om recreatie te ontmoedigen, vanwege de combinatie van hoge bezoekersdichtheid en hoge natuurwaarden. Dit betreft delen van Herperduin en de omgeving rond Slabroek en het Slingerpad. Op vier plekken adviseert de NHTV om recreatie te stimuleren vanwege de lage bezoekersdichtheid en lage natuurwaarden (oranje / rood op de kaart). Dit gaat om een klein gebied nabij Hoogeheide (ten zuiden van Mun), het oostelijke deel van De Maashorst tussen Nabbegat en de parkeerplaats bij het Docus de Das avonturenpad, een klein gebied ten noorden van Bernhoven ziekenhuis en het natuurgebied tussen Nistelrode, Heesch en de A50.

In ons conclusiehoofdstuk (hoofdstuk 2) leggen we de relatie tussen dit draagkrachtmodel uit 2010 en de uitkomsten van dit beleefonderzoek.

Museum voor Religieuze Kunsten (MRK) Uden ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

2 Samenvatting en conclusies

In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste resultaten en conclusies van het beleefonderzoek samen aan de hand van de onderzoeksvragen.

2.1 Beleving drukte en toegankelijkheid

In de onderzoeksopdracht is ons gevraagd om de beleving van drukte en toegankelijkheid in De Maashorst te onderzoeken. Het is belangrijk om te beseffen dat het onderzoek door de aard en de beperkte tijdsspanne niet volledig representatief is, maar vooral bedoeld is om een indruk te krijgen van hoe recreanten drukte en rust beleven. Het geeft belangrijke, richtinggevende uitspraken op basis van 151 respondenten.

Hoe wordt de beleving van rust en drukte ervaren door bezoekers?

In het algemeen wordt De Maashorst als rustig of niet rustig/niet druk ervaren. Dat betekent dat we moeten constateren dat er geen grote problemen zijn op het gebied van de beleving van rust en drukte. Op bepaalde specifieke momenten, namelijk de zondagmiddag en bij lekker weer in het weekend, vinden sommige mensen De Maashorst wel druk op een aantal plaatsen. Slechts een heel klein deel ervaart De Maashorst op die momenten én op die plaatsen als té druk. Het gaat dan om Herperduin, rondom het Bomenpark, rondom Slabroek (specifiek Natuurcentrum De Maashorst, het Slingerpad en Slabroekse Heide) en Bedafse Bergen.

Hoe beleven recreanten de toegankelijkheid van het gebied (mede in relatie tot de veiligheid en grote grazers)?
Op de vraag of De Maashorst toegankelijk en veilig is antwoord 82% van de respondenten met ja en 18% met nee. Het merendeel van de respondenten beleeft De Maashorst dus als veilig en toegankelijk.

Waar zijn eventuele knelpunten aanwezig en wat zijn mogelijke oplossingen?
Er zijn een beperkt aantal knelpunten naar voren gekomen uit het onderzoek, waarbij moet worden opgemerkt dat geen van de knelpunten door het merendeel van de bezoekers is genoemd:

- Wisenten (door 28 van de 151 respondenten genoemd). Veiligheid: mensen zijn bang om langs de dieren te lopen of te fietsen. Toegankelijkheid: Er zijn gebieden afgesloten en door hekwerk minder gevoel van vrijheid;
- Fietspaden (door 17 van de 151 respondenten genoemd). Een deel van de respondenten geeft aan dat bepaalde fietspaden te smal zijn, te hoge rand hebben (gevaarlijk voor scootmobiel) of slecht onderhouden;
- Losloopgebieden honden (door 13 van de 151 respondenten genoemd). De hondenbezitters willen graag meer ruimte om de hond los te laten, ook omdat men de hond niet los kan laten in de begrazingsgebieden. Overige gebruikers ervaren loslopende honden op plekken waar het juist niet mag als een knelpunt.

Ideeën die zijn genoemd om bovenstaande knelpunten op te lossen zijn: verplaatsen of weghalen van de wisenten, dieren achter een hek plaatsen, meer informatieborden over de dieren, routes controleren en bordjes/paaltjes vervangen waar nodig, paden aanpassen en verbreden en goed onderhouden, bij knooppunten en laatste deel slingerpad verbreden, meer hondenlosloopgebieden, meer handhaving op verkeerd gebruik (honden, mountainbike, motorcross), snelheid vertraging op wegen, meer parkeerplaatsen.

Aanvullend zeggen de gebruikersraad en de ondernemers dat er een duidelijke visie moet zijn op De Maashorst en dat ondernemers de tijd moeten krijgen om aan te haken bij nieuwe ontwikkelingen.

2.2 Aantrekkelijkheid van de recreatieve voorzieningen

Voor dit deelonderzoek maakten we gebruik van de segmentatie van de Leisure Leefstijlen, die we in hoofdstuk 4 nader toelichten.

Wat zijn de wensen van de inwoners van De Maashorst ten aanzien van de recreatieve beleving van dit gebied?
In de vier Maashorstgemeenten wonen in totaal 177.344 inwoners. Lime en geel zijn de grootste twee doelgroepen onder bewoners, samen 51%. Dit betekent dat de helft van de inwoners op zoek is naar een gezellig dagje uit. Voor de gele doelgroep gaat het om een leuke, actieve activiteit. Voor de lime doelgroep gaat het gewoon iets gezelligs dat niet te lang of te ingewikkeld is.
Er komen 198.000 bezoekers per jaar naar De Maashorst, die in totaal 940.000 keer naar De Maashorst gaan. Van die bezoekers komt het ruime merendeel, 85%, uit Noord-Brabant (verdeeld over de vier gemeenten als volgt: Landerd (46%), Oss (22%), Uden (16%), Bernheze (7%)). Onder bezoekers zijn de grootste leefstijlen geel, lime en paars, samen 56%. Paars is opvallend groot en deze doelgroep is op zoek naar een unieke beleving.

Wat is er al aan aanbod op het gebied van natuurbeleving en recreatieve voorzieningen en voor wie is dat vooral aantrekkelijk?
In het onderzoek hebben we alleen dagrecreatie voorzieningen meegenomen. Het onderzochte toeristisch-recreatieve aanbod in De Maashorst bestaat uit 113 voorzieningen, verdeeld over vijf categorieën: horeca, dagrecreatie, streekproducten zoals boerderijwinkel, recreatieve routes en cultuurhistorische voorzieningen zoals archeologische monumenten.

Het leefstijlenprofiel van het horeca en dagrecreatie aanbod lijkt op elkaar. Voor de leefstijlen geel, lime en aqua is er het meeste aanbod. Voor de nichegroepen rood, paars en blauw is er nauwelijks aanbod. Het routeaanbod is divers met veel aanbod voor alle leefstijlen, en voor aqua het meeste. Het aanbod van streekproducten en cultuurhistorie is eenzijdig, en is voornamelijk aantrekkelijk voor aqua en groen.

Wat zijn de matches en mismatches qua vraag en aanbod en wat zijn kansrijke ontwikkelrichtingen?
Inwoners: Onder inwoners kunnen we spreken van een match qua vraag en aanbod voor rood en aqua. In alle vijf onderzochte categorieën vinden deze twee leefstijlen voldoende aanbod. We zien ook een aantal mismatches. Voor inwoners is het horeca aanbod het beste op orde. Alleen lime vindt in lage mate aantrekkelijk aanbod. Bij dagrecreatie zien we dat drie leefstijlen weinig aanbod vinden, dit zijn groen, blauw en paars. Bij routes zien we dat geel en lime weinig aanbod vinden. Bij streekproducten en cultuurhistorie zijn er voor de leefstijlen geel, lime, blauw en paars zeer weinig tot geen aantrekkelijke voorzieningen.

Bezoekers: Onder bezoekers kunnen we spreken van een match qua vraag en aanbod voor groen en aqua. In alle vijf categorieën vinden deze twee leefstijlen voldoende aanbod. We zien ook een aantal mismatches. Bij horeca zien we een mismatch voor rood en vooral paars. Bij dagrecreatie zien we dat blauw en vooral paars weinig aanbod vinden. Bij routes vinden lime en paars in lage mate aantrekkelijk aanbod. Bij streekproducten en cultuurhistorie zijn er voor de leefstijlen geel, lime, blauw en paars zeer weinig tot geen aantrekkelijke voorzieningen. Voor paars is er in elke categorie een mismatch qua vraag en aanbod.

Kansrijke ontwikkelrichtingen
We komen tot de volgende aanbevelingen en ontwikkelkansen voor De Maashorst, als het gaat om de aantrekkelijkheid van de recreatieve voorzieningen:

- Vraaggerichte ontwikkeling van het recreatieve aanbod. Zorg dat er voor álle leefstijlen voldoende aanbod is. Het is met name interessant om te kijken hoe er voor de leefstijlen die *in lage mate* aantrekkelijk aanbod vinden meer interessante voorzieningen ontwikkeld kunnen worden;
- Focus vooral op de behoefte van de inwoners, want zij vormen op dit moment het grootste aandeel van de recreanten op De Maashorst;
- Zorg dat eerst het horeca, dagrecreatie en route aanbod op orde komt, want dit zijn de publiekstrekkers waar recreanten voor naar De Maashorst komen. De *huidige invulling* van het aanbod van streekproducten en archeologische monumenten vormen namelijk op dit moment geen 'must-sees' of 'reasons to travel'; om dit in de toekomst wel zo te laten zijn is vooral bij cultuurhistorische plekken een grote omslag naar meer beleving noodzakelijk.

Bovenstaande aanbevelingen leiden tot de volgende kansrijke ontwikkelrichtingen, die we in hoofdstuk 5 van dit rapport nader toelichten en illustreren:

1. Horeca: voor inwoners meer aanbod voor lime;
2. Horeca: voor bezoekers meer aanbod voor rood en paars;
3. Dagrecreatie: voor inwoners en bezoekers meer aanbod voor groen;
4. Dagrecreatie: voor inwoners en bezoekers meer aanbod voor blauw en paars;
5. Routes: voor inwoners en bezoekers meer aanbod voor geel en lime;
6. Cultuurhistorie en streekproducten: verbreden van bestaande aanbod richting lime en geel.

2.3 Huidige zonering

In de onderzoeksopdracht is ons gevraagd om antwoord te geven op de volgende vraag:

Hoe verhouden de resultaten van beide deelonderzoeken zich tot de huidige zonering (draagkrachtmodel NHTV, 2010, zie hoofdstuk 1) en hoe kan De Maashorst daarmee omgaan?

In algemene zin kunnen we concluderen dat er nauwelijks sprake is van een conflict tussen de huidige zonering en *beleving* van drukte. Want, uit dit onderzoek naar de beleving van drukte blijkt dat slechts 1% van de respondenten De Maashorst te druk vindt, en 10% vindt het druk. Er is dus eigenlijk niet sprake van een probleem vanuit de *beleving* van de consument. We hebben de daadwerkelijke bezoekersdichtheid, dus het aantal mensen per m^2 en de invloed van het aantal bezoekers op de natuurwaarden in dit onderzoek niet meegenomen.

De drukke momenten zijn terug te voeren op bepaalde momenten, zoals het weekend en vooral zondagmiddag, meestal in combinatie met mooi weer. Ook komen vier locaties naar voren waar recreanten het wel eens te druk hebben gevonden. Dit gaat om Herperduin, rondom het Bomenpark, rondom Slabroek (specifiek Natuurcentrum De Maashorst, het Slingerpad en Slabroekse Heide) en Bedafse Bergen.

We zien mogelijke 'conflicten', namelijk bij Herperduin en omgeving Slabroek (Natuurcentrum De Maashorst en het Slingerpad), waarin de zonering aangeeft dat in sommige delen recreatie ontmoedigd moet worden vanwege de hoge natuurwaarden en we tegelijkertijd constateren dat dit een gebied is waar mensen zelf zeggen dat het druk (en soms te druk) is.

Hoe kan De Maashorst hier mee omgaan? Een mogelijkheid is om de bezoekersstromen in het algemeen of specifiek op zondagen en bij mooi weer te reguleren. Het merendeel van de recreanten legt namelijk vanaf het startpunt een korte afstand af. De locatie van de parkeerplaats is dus een bepalende factor van waar de bezoekersstromen zijn. In Herperduin kan het afsluiten van de wandel- en fietsroute direct van de parkeerplaats naar de vennen toe de druk verminderen. Als mensen moeten 'omlopen', zullen er waarschijnlijk minder mensen bij de vennen komen. Mogelijk kunnen er andere mooie routes naar de noordkant van Herpenduin gemaakt worden. Voor dergelijke veranderingen plaats zouden moeten vinden, zou wel goed gekeken moeten worden of er daadwerkelijk sprake is van een probleem; dat zou dan immers op ecologisch vlak zo moeten zijn. Vanuit de beleving van de consument hebben wij immers geen problemen geconstateerd.

Om de bezoekersstromen in algemene zin beter te reguleren, kan gekeken worden naar de plekken waar het draagkrachtmodel een neutraal of stimulerend advies geeft en waar uit dit beleefonderzoek blijkt dat recreanten het als rustig beleven. We zien een aantal kansen om bezoekers op te vangen, namelijk de ingangen naar De Maashorst in Nistelrode, Schaijk en Zeeland en ook rondom de poortlocatie aan de Palmstraat. Let wel, veel mensen komen ook voor de rust naar De Maashorst. We bevelen daarom aan om een bewuste keuze te maken voor:

1. Het ófwel *verspreiden* van de bezoekersstromen over de gehele Maashorst door middel van (extra) poorten, routing en zonering;
2. Of te kiezen voor *concentratie* van de bezoekersstromen op een aantal aangewezen plekken (met lage natuurwaarden) om andere plekken te ontzien.

Speelbos Herperduin ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

3 Beleving van drukte en toegankelijkheid

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten van het veldonderzoek over de beleving van drukte en toegankelijkheid. Daarnaast hebben wij dezelfde vragen over drukte en toegankelijkheid voorgelegd aan ondernemers en de gebruikersraad. Die resultaten zijn ook in dit hoofdstuk weergegeven.

3.1 Resultaten beleefonderzoek recreanten

Aanpak

Op zes voor De Maashorst belangrijke plaatsen hebben wij recreanten ondervraagd naar hun beleving van drukte en toegankelijkheid: Herperduin, Heische Tip, Openlucht theater Naat Piek, Bomenpark, Natuurcentrum Maashorst en Bedaf. Een uitgebreide beschrijving van deze locaties en de data en weersomstandigheden op de enquêtedagen is te vinden in bijlage 1. In totaal hebben wij 151 recreanten bevraagd (met een evenredige verdeling per locatie), met een korte vragenlijst op de thema's rust / drukte en toegankelijkheid. De vragenlijst staat in bijlage 2. We hebben geënquêteerd in de meivakantie, op Hemelvaartsdag en de dag erna en op een zondag in mei. We hebben 41% van de recreanten gesproken in de middag (tussen 12-15 uur), 31% in de namiddag (15-00.18-00 uur) en 28% in de ochtend (9-12 uur).

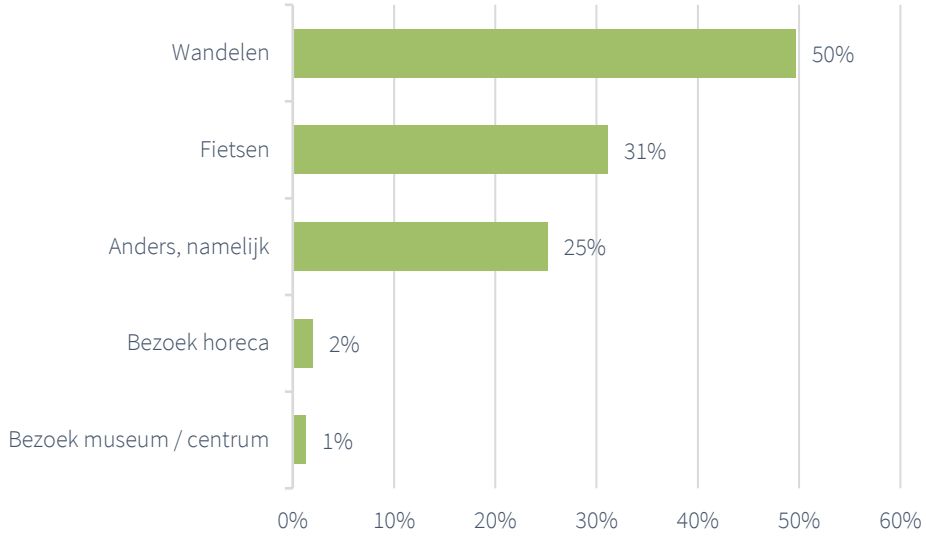
Belangrijk! Het onderzoek is door de aard en de beperkte tijdsspanne (in het voorjaar) niet volledig representatief, maar is vooral bedoeld om een indruk te krijgen van hoe recreanten drukte en rust beleven, waarbij we ook vroegen naar de beleving op andere plekken of andere momenten in het jaar. Het geeft dus vooral richtinggevende uitspraken op basis van 151 bezoekers aan het gebied.

De recreant

Wij hebben gevraagd aan de recreant welke activiteit ze op de dag van interview hebben ondernomen. 50% van de respondenten kwam om te wandelen, 31% om te fietsen en 25% gaf aan een andere activiteit te

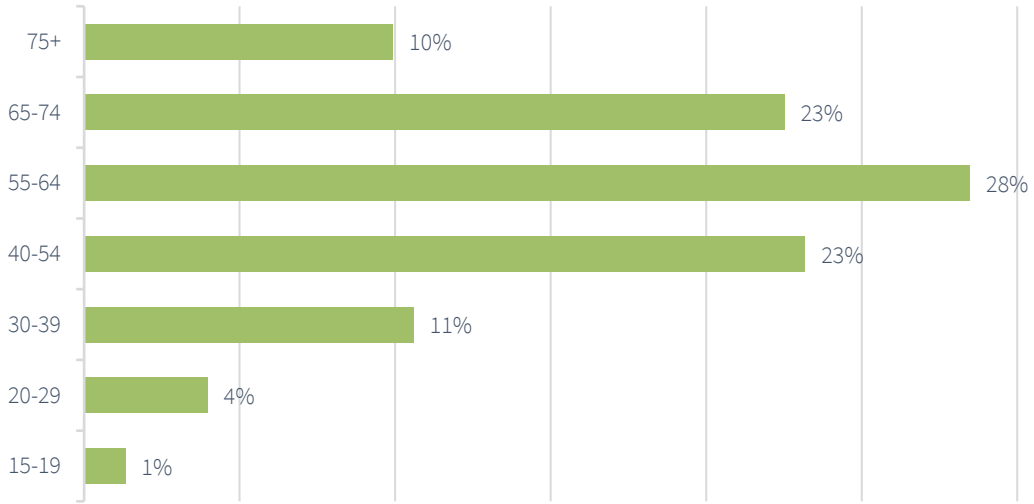
ondernemen, de antwoorden die hierbij vooral gegeven zijn wandelen met de hond, recreëren, hardlopen, spelen in het speelbos, en MTB-en.

Figuur 3.1: Ondernomen activiteit op dag van interview (R= 165, N=151)

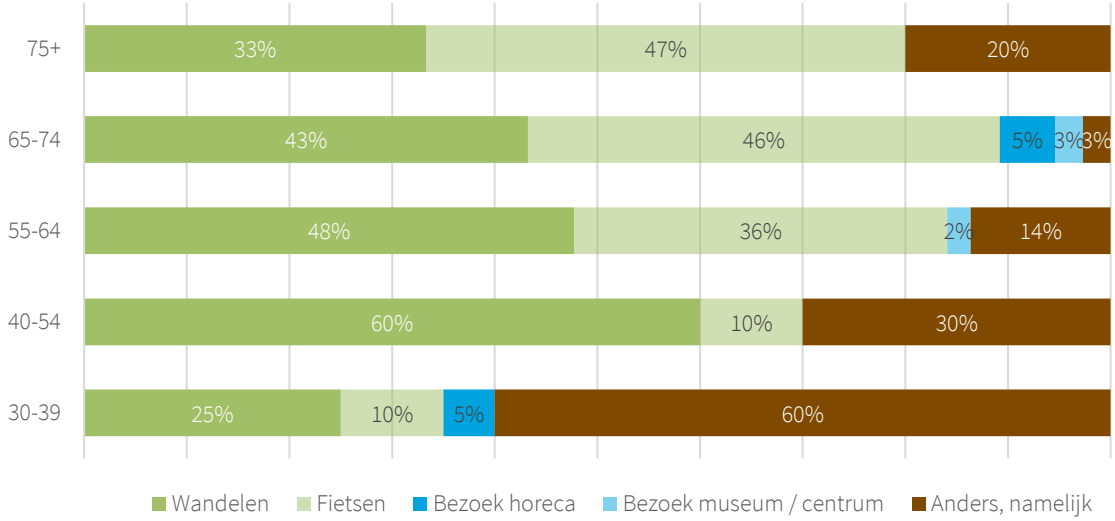

Het grootste gedeelte van de respondenten is tussen de 55-64 jaar oud (28%), de groepen die daarop volgen zijn 40-54 en 65-74 jaar oud (beiden 23%), de groepen tussen de 30-39 (11%) en 75+ (10%) bezoeken De Maashorst iets minder op de momenten dat wij geënquêteerd hebben (figuur 3.2).

Figuur 3.2: Leeftijd recreanten (N=151)

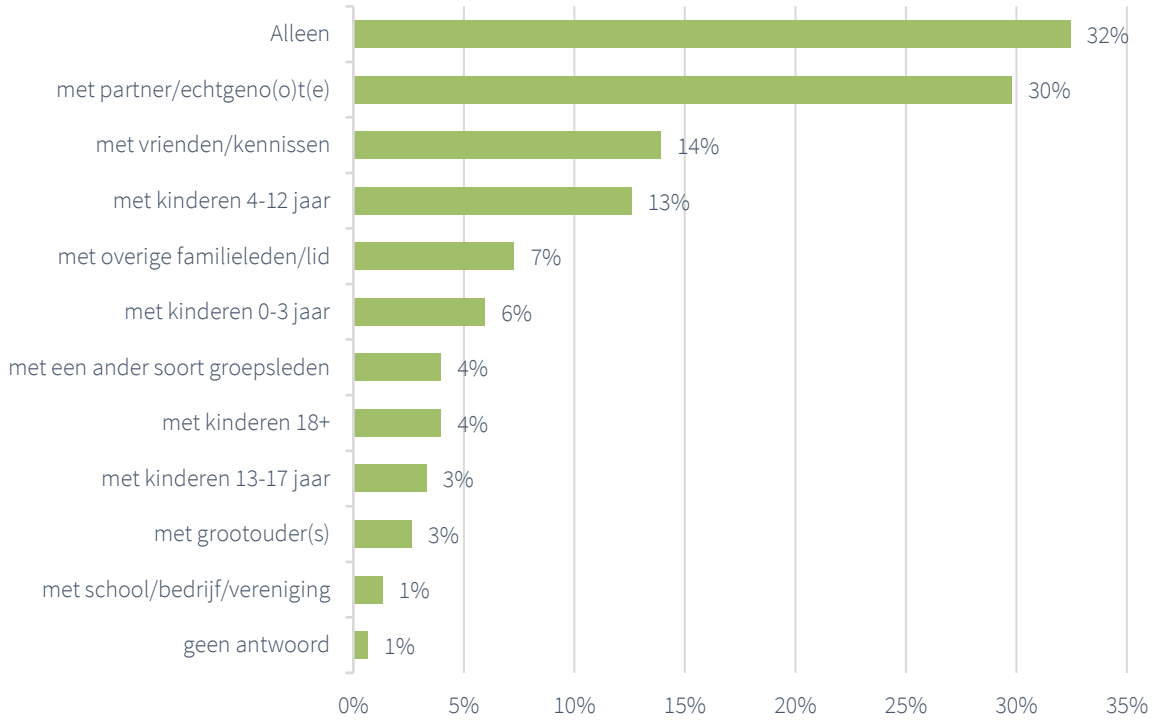
We hebben ook gekeken of er verschil is tussen de ondernomen activiteit en de leeftijd, zie figuur 3.3. Vanwege de beperkte aantal respondenten in de leeftijdsgroepen 15-19 en 20-29 laten we die hieronder niet zien. Wat opvalt is dat fietsen vaker ondernomen wordt bij toenemende leeftijd, waarbij het aandeel in wandelen afneemt. De jongste leeftijdsgroep, 30-39 onderneemt het vaakst 'iets anders'.

Figuur 3.3 Ondernomen activiteit op dag van interview per leeftijdsgroep (R= 165, N=151)

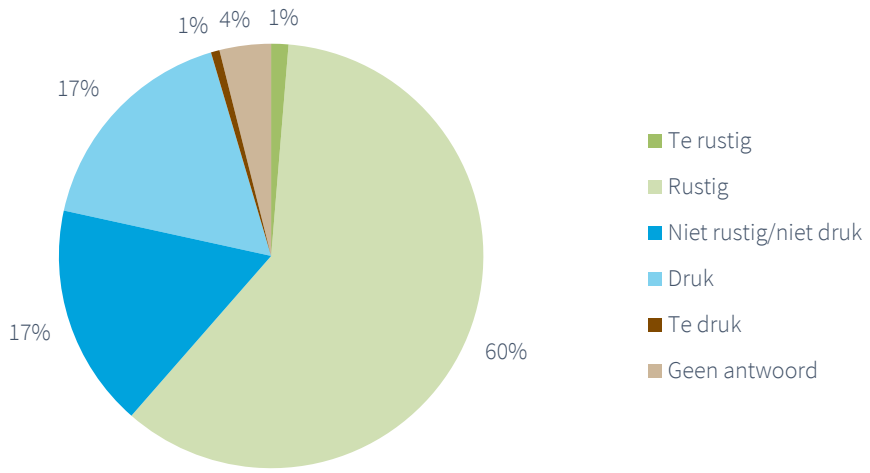

De verdeling tussen man en vrouw is gelijk. De gemiddelde groepsgrootte is 3 personen. Het grootste deel van de respondenten bezoekt De Maashorst alleen (32%), met partner/echtgeno(o)t(e) (30%), met vrienden/kennissen (14%) of met kinderen van 4-12 jaar (13%).

Figuur 3.4: Groepssamenstelling recreanten (R= 178, N=151)

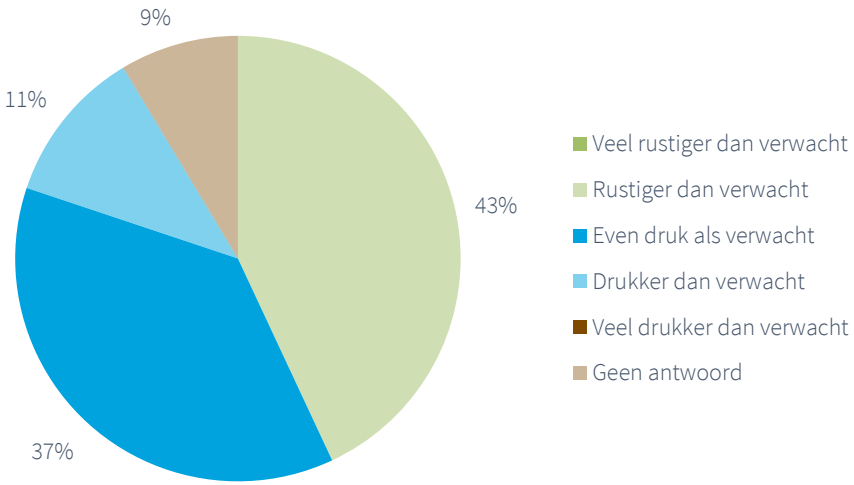
Beleving van rust en drukte vandaag

Figuur 3.5: "Kunt u aangeven hoe rustig of druk u het vandaag in De Maashorst vindt?" (N=151)

Als we de respondenten vragen hoe rustig of druk de respondenten het op de dag van het interview vinden dan noemt 60% 'rustig', en 17% 'niet rustig/niet druk' en 'druk'. Maar 1% van de respondenten vindt het op de dag van het interview 'te druk' of 'te rustig'. Als toelichting wordt vooral gegeven dat mensen weinig andere wandelaars of fietsers zien of dat ze het lekker rustig vinden. Daarnaast geven een aantal respondenten ook aan dat ze het 'gezellig druk' vinden.

Figuur 3.6 "Is het vandaag rustiger / drukkern of zoals u het had verwacht?" (N=151)

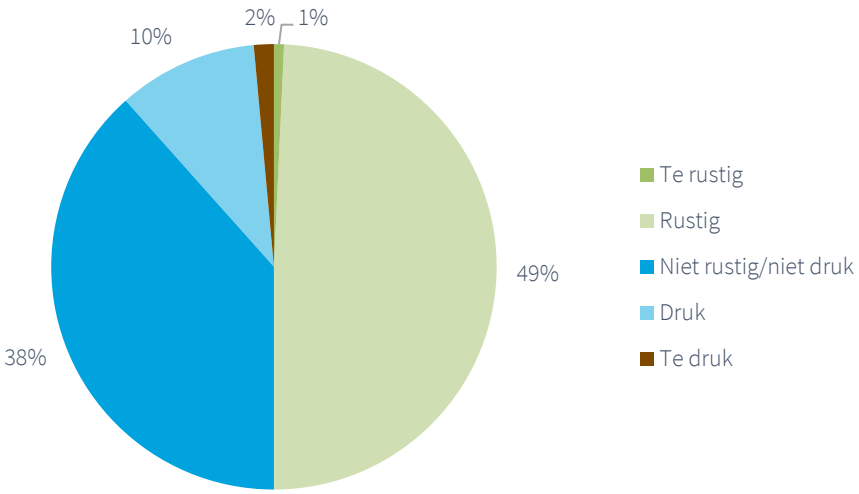

43% van de respondenten vindt het op de dag van het interview rustiger dan verwacht, voor 37% het even druk als verwacht en 11% vindt het drukker dan verwacht. Als we doorvragen naar de verwachting geven respondenten aan dat ze andere verwachtingen hadden vanwege de vakantie, hemelvaart, een vrije dag het weer of het tijdstip (afhankelijk van de dag van het interview). Een aantal van de respondenten (9%) had geen verwachtingen of kwam voor het eerst.

Beleving van rust en drukte algemeen

93% van de respondenten komt vaker in De Maashorst, hiervan geven 34 respondenten aan elke dag De Maashorst te bezoeken (een enkeling meerdere keren per dag), 34 respondenten bezoeken De Maashorst 1 of 2x per week, 13 respondenten bezoeken De Maashorst 1 of 2x per maand en 6 respondenten 1x per jaar. We hebben aan deze groep (N=138) de vervolgvraag gesteld hoe ze de drukte over het algemeen in De Maashorst ervaren, in figuur 3.7 worden de antwoorden van deze vraag weergegeven.

Figuur 3.7 "Kunt u aangeven hoe rustig of druk u De Maashorst in het algemeen vindt?" (N=138)

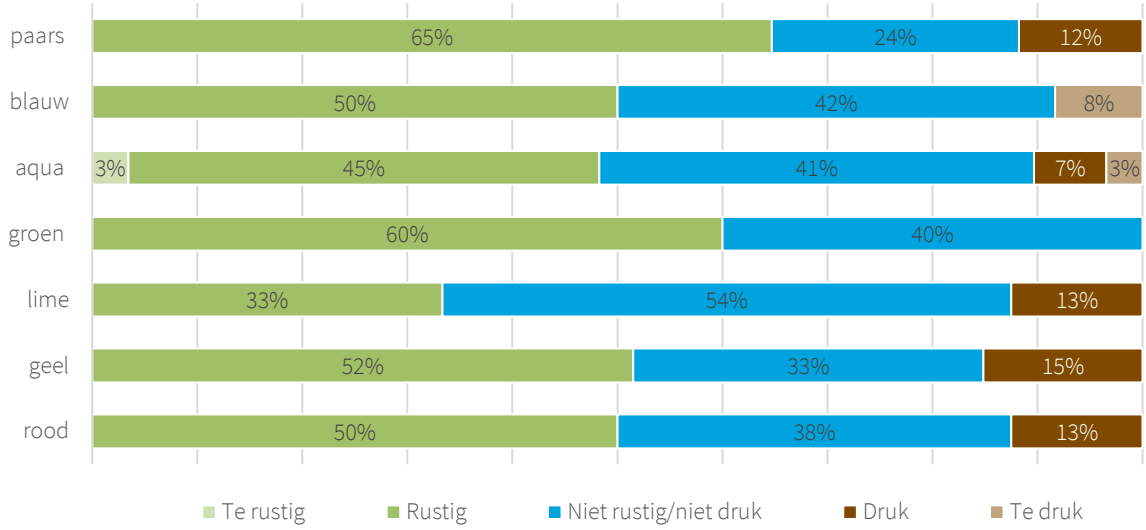

49% van de respondenten vindt het in het algemeen 'rustig' in De Maashorst. 38% geeft aan het 'niet rustig/niet druk' te vinden. Maar 10% van de respondenten vindt het 'druk' en 2% vindt het 'te druk'. Als we om een toelichting vragen, geven de recreanten aan dat dit afhankelijk is van het tijdstip het moment en de locatie. Zo wordt door de meeste respondenten aangegeven dat het doordeweeks rustig is en op zondag druk. Ook geeft een aantal respondenten aan op 'rustige' momenten het gebied te bezoeken, zoals de ochtend of tijdens etenstijd.

Om beter inzicht te krijgen in welke recreanten het als druk of te druk ervaart in De Maashorst hebben we gekeken of er een relatie is tussen het type recreant (leefstijl) en het gevoel van drukte. De respondenten van het beleefonderzoek zijn ingedeeld per leefstijl. Dit is mogelijk door de respondenten vragen te stellen over karakterkenmerken en waarden en de postcode te noteren. In figuur 3.8 hebben we de beleving van rust/drukte afgezet tegenover de leefstijlen. Wat opvalt:

- Bij alle leefstijlen, behalve de leefstijl lime, de helft van de respondenten De Maashorst als rustig ervaart;
- Bij alle leefstijlen, behalve de leefstijl groen, ongeveer 10%, De Maashorst als druk of te druk ervaart. Groen is een opvallende uitkomst omdat deze groep recreanten juist rust belangrijk vindt. Een mogelijke verklaring is dat zij de drukte vermijden en daardoor De Maashorst niet als druk ervaren;

Op basis van deze informatie zien wij geen duidelijke relatie tussen druktebeleving en leefstijl.

Figuur 3.8 Beleving van drukte/rust afgezet tegenover leefstijl N=138)

Beleving van rust en drukte specifieke momenten en plekken

Daarnaast hebben we gevraagd of het op bepaalde momenten of plekken in het afgelopen jaar druk of te druk was. Figuur 3.7 laat zien dat weinig recreanten het druk of te druk vinden in De Maashorst. Echter, respondenten geven aan dat dit sterk afhankelijk is van het moment waarop ze De Maashorst bezoeken (dag, tijdstip, moment van het jaar), het weer en de plek.

De momenten die als druk genoemd worden zijn voornamelijk het weekend; zaterdag en zondag, genoemd door iets meer dan de helft van de respondenten (60 keer genoemd), hierbij wordt zondagmiddag het meest genoemd. Ook bij mooi weer (9 keer genoemd) en de zomer worden als drukke momenten ervaren. Tijdens evenementen kan het ook druk zijn (9 keer genoemd). Echter, niet iedere recreant ervaart drukte als iets negatiefs, 16 respondenten geven aan dat ze het niet te druk of gezellig druk vinden of dat het gebied groot genoeg is om de mensen op te vangen, de mensen verspreiden zich over het gebied. Mensen ondervinden op drukke momenten overlast van loslopend honden, mountainbikers, motorcrossers of drukte op het fietspad (tegenliggers, elektrische fietsen) of teveel auto's, scooters in het gebied.

We hebben gevraagd of de respondenten ideeën hebben om de drukte op te lossen. Hierop gaven 68 respondenten een antwoord: 15 respondenten vermijden drukke momenten, 17 respondenten noemen antwoorden die te maken hebben met de paden en routes, zoals het aanpassen of verbreden van fietspaden of routes, 9 respondenten noemen iets over honden, of dat ze aangelijnd moeten worden, of dat ze juist te weinig ruimte hebben om los rond te lopen.

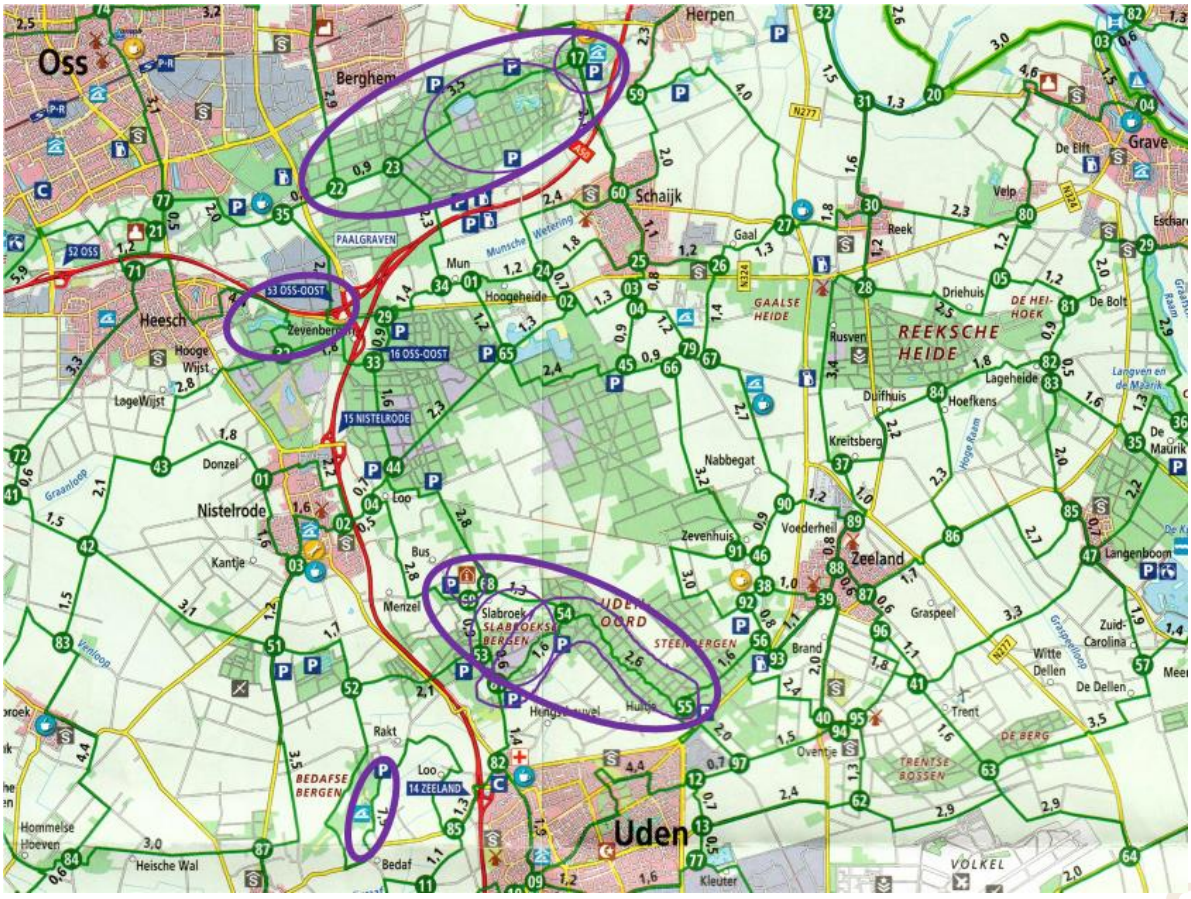
De beleving van drukte had niet alleen met een moment te maken, maar ook met de locatie. We hebben respondenten gevraagd op een kaart aan te geven op welke plekken het te druk was. Er komen vier locaties naar voren, allemaal langs de westkant van De Maashorst, zie kaart op de volgende pagina (figuur 3.9).

Alhoewel deze vier plekken door veel respondenten zijn genoemd, moeten we de gegevens toch voorzichtig interpreteren, omdat de locaties die naar voren komen ook overeenkomen met de locaties waar er is geënquêteerd. Van deze gebieden zeggen meerdere respondenten dat het op sommige momenten te druk is:

- Herperduin, met daarbinnen specifiek nog benoemd:
  - Rondom de recreatieve poort / De Kriekeput;
  - Rondom de twee vennen, Ganzenven en Klompven;
- Rondom het Bomenpark;
- Rondom Slabroek, specifiek ging het om:
  - Natuurcentrum De Maashorst;
  - Slabroekse Heide;
  - Slingerpad;
  - Naat Piek;
- Bedafse Bergen, vooral het beginstuk van de zandverstuiving.

Het Slingerpad is het meeste benoemd. Er zijn ook plekken die door één of twee respondenten zijn benoemd als te druk. Deze antwoorden hebben we vanwege de beperkte steekproef niet weergegeven op de kaart.

Figuur 3.9 Overzichtskaart met gebieden die respondenten op sommige momenten als té druk ervaren

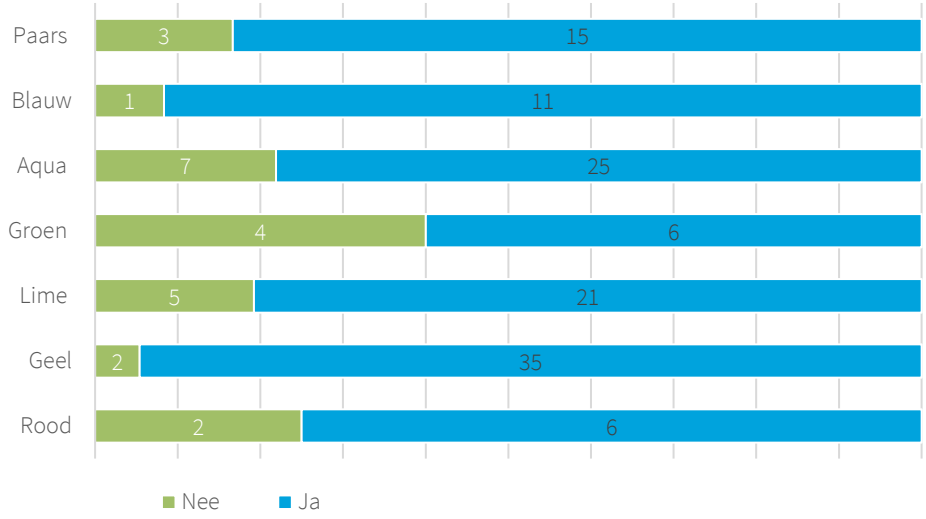

We willen benadrukken dat het aantal mensen dat aangeeft het te druk te vinden uitermate beperkt is. Bovendien geldt bovenstaande locaties dat deze op verreweg de meeste momenten als rustig worden ervaren, maar op sommige dagen (en door slechts sommige respondenten!) als te druk. Over het algemeen lijkt er dus *vanuit de beleving van de bezoeker zelf* geen probleem met drukte.

Beleving van toegankelijkheid en veiligheid

Op de vraag of De Maashorst toegankelijk en veilig is antwoordt maar liefst 82% van de respondenten met ja en 18% met nee. Als we dit antwoord afzetten tegenover leefstijlen komen we tot onderstaande grafiek (3.10). We zien geen hele duidelijke verschillen, maar bij (het beperkte aantal) groene respondenten zitten veel mensen die 'nee' antwoorden.

Figuur 3.10 Beleving van toegankelijkheid/ veiligheid afgezet tegenover leefstijl (N=151)

Wij hebben de respondenten bevraagd op de knelpunten die ze tegenkomen op het gebied van toegankelijkheid en veiligheid. 93 respondenten (62 % van de respondenten) hebben hierbij een antwoord gegeven, deze antwoorden hebben wij gegroepeerd en we hebben per knelpunt aangegeven hoeveel recreanten dit als een knelpunt ervaren.

Let op: in alle gevallen worden knelpunten door een minderheid benoemd. Over het algemeen kunnen we, mede op basis van het grote aantal respondenten dat aangeeft De Maashorst als toegankelijk en veilig beschouwt, dus stellen dat er geen hele omvangrijke knelpunten zijn.

Toch worden er wel enkele knelpunten benoemd (het antwoord is 'spontaan', dat wil zeggen dat mensen antwoord konden geven op een open vraag; er waren geen standaard antwoordopties):

Wisenten (door 28 van de 151 respondenten genoemd)

Er is onder een aantal recreanten veel te doen over de Wisenten:

- *Veiligheid:* Een deel van deze recreanten vindt de dieren gevaarlijk en ze zijn bang om er langs te lopen of te fietsen, ze willen dat de dieren achter een afrastering worden geplaatst. Een aantal respondenten vindt de Wistenten agressief en onvoorspelbaar, dit komt mede door de incidenten die in het nieuws zijn geweest.
- *Toegankelijkheid:* Daarnaast ervaart een deel van de recreanten toegankelijkheidsproblemen door de Wisenten. Dit komt door het zogenaamde 'wengebied' en het begrazingsgebied welke tot 2021 is afgesloten. Mensen hopen dat dit niet permanent zo blijft. Een deel van de respondenten ervaart geen vrijheid meer en geeft aan dat een aantal wandelpaden afgesloten is, waardoor mensen zicht gedwongen voelen om het gebied heen te lopen.

Oplossingen die respondenten aandroegen voor de Wisenten: gebied voor de Wisenten verkleinen en de dieren uit het centrale deel halen of de wisenten achter een hek plaatsen. Men wil graag meer fietspaden zonder wisenten. Een aantal recreanten wil zelfs dat de wisenten helemaal verdwijnen, men vindt dat de

dieren hier niet thuis horen. Ook het moment van openstelling, 2021 wordt genoemd. Men ziet graag dat er dan openstelling komt of dat de dieren weggaan. Ook wordt genoemd dat de Taurus en Schotse Hooglanders en paarden rustiger zijn, maar hier moeten er niet teveel van komen. Daarnaast zijn er ook recreanten die wel enthousiast zijn over de wisenten en die zouden graag zien dat er informatieborden worden geplaatst zodat men meer kan leren over de dieren.

Fietspaden (door 17 van de 151 respondenten genoemd)
Een deel van de respondenten geeft aan dat bepaalde fietspaden te smal zijn, bijvoorbeeld voor duofiets en scootmobiel. Op sommige plaatsen zijn de paden breder gemaakt, dit wordt door de fietsers als positief ervaren. De nieuwe, hoge rand wordt door een scootmobiel gebruiker echter als onveilig ervaren. Daarnaast zijn er onverharde stukken en soms wortels op paden; goed onderhoud wordt als zeer belangrijk ervaren.

Oplossingen die respondenten aandroegen voor de fietspaden: de routes goed controleren en bordjes/paaltjes vervangen waar nodig. Ook de paden aanpassen, verbreden (bijvoorbeeld tussen Loo en Zevenhuis) en goed onderhouden. Vooral bij de knooppunten zijn bredere paden gewenst (de doorgaande wegen). Het laatste deel van het Slingerpad dient verbreed te worden.

Losloopgebieden honden (door 13 van de 151 respondenten genoemd)
Een aantal recreanten noemt de losloopgebieden voor honden als knelpunt. De hondenbezitters willen graag meer ruimte om de hond los te laten (bijvoorbeeld bij Naat Piek), ook kan men de hond niet loslaten in de begrazingsgebieden. Ook wordt genoemd dat mountainbikers en ruiters gebruik maken van de hondenlosloopgebieden, dit levert conflicten op. Echter zijn er ook recreanten die graag zien dat de honden overal aan de lijn gaan, ze zijn bang voor de honden en vinden ze gevaarlijk.

Oplossingen die respondenten aandroegen voor de losloopgebieden: hondenbezitters willen graag meer ruimte en locaties om de hond los te laten. Dus men ziet graag dat het hondenlosloopgebied wordt uitgebreid (vooral bij Naat Piek). Daarnaast wordt genoemd dat mountainbikers niet meer in het hondenlosloopgebied mogen komen. Er zijn recreanten die willen dat de honden niet los mogen lopen op de plekken waar het niet de bedoeling is, en is meer handhaving en controle gewenst.

Tot slot noemen we hier nog een aantal knelpunten die door een beperkt aantal respondenten is genoemd:

- Parkeerplaatsen (9 keer genoemd): men geeft aan dat op sommige plaatsen lang de weg geparkeerd dient te worden, bijvoorbeeld bij het Natuurcentrum en Bedaf. Hierdoor moeten mensen langs de weg lopen en dit is onveilig;
- Voorzieningen (6 keer genoemd): de respondenten geven aan dat er op sommige plaatsen meer voorzieningen zijn gewenst, zoals bankjes, picknicktafels en toiletten (bij Bedaf, Naat Piek en Speelbos Herperduin), ook wordt het ontbreken van prullenbakken genoemd (bijvoorbeeld bij Speelbos Herperduin);
- Bebording (6 keer genoemd): een aantal respondenten noemt de bebording van de routes als knelpunt, soms zijn borden onduidelijk of onleesbaar of zijn de routes onduidelijk. Een aantal respondenten kon de startpunten niet vinden, men vond het onduidelijk hoe men er moest komen met de auto.

3.2 Resultaten beleefonderzoek ondernemers en gebruikersraad

We hebben ondernemers en de gebruikersraad gevraagd hoe zij drukte/ rust en veiligheid/ toegankelijkheid ervaren in De Maashorst. Over het algemeen vinden deze twee groepen De Maashorst rustig en toegankelijk. Het is niet *te* druk is en de gebruikersraad ziet geen ‘spanning’. Het weekend en mooi weer geven meer drukte. De opvallendheden uit deze gesprekken hebben we hieronder per thema geclusterd weergegeven. NB We hebben in het onderzoek de beweringen niet op feitelijkheden (daar waar van toepasssing) kunnen checken.

Drukte

- Men geeft aan dat drukte een subjectief gevoel is, iemand die komt voor een natuurbeleving en wordt daarin wordt verstoord, die zal het al snel als drukker ervaren. Belangrijk is dat mensen De Maashorst kunnen beleven zoals ze willen, dus ook rust kunnen ervaren. Die plekken zijn nog veelvuldig aanwezig;
- Drukte wordt groter omdat mensen naar de randen worden gestuurd door de aanwezige routenetwerken. Voor ruiters/menners zijn er te weinig toegangsmogelijkheden;
- Sommigen geven aan overlast te hebben van elektrische safari-4-wiel voertuigen en wildcrossers;
- Als een grote toestroom zorgt voor te grote druk op de natuur, dan vindt men het raadzaam om her te bezinnen;
- (Horeca)ondernemers ervaren het niet snel als (te) druk, ze zien dit als een kans op een goede omzet. Ze zorgen dat er op zondag voldoende personeel klaar staat om de drukte op te vangen;

Toegankelijkheid

- Parkeermogelijkheden zijn op dagen met mooi weer ontoereikend zoals bij Slabroek en Heische Tip. Voor piekmomenten de bewegwijzering naar een nog aan te wijzen overloop gebied. Een ondernemer geeft aan dat slagbomen worden geblokkeerd door geparkeerde auto's waardoor ambulances het gebied niet in kunnen;
- Er wordt aandacht gevraagd voor rust en ruimte voor minder validen en gezinnen met jonge kinderen. Denk aan de voorwaarden voor infrastructuur (maatvoering i.v.m. driewielfietsen en scootmobiels);

Organisatie en marketing

- Er wordt wel veel georganiseerd, maar niet duurzaam en er is te weinig promotie. Er ligt een mooie fietstocht, en dan? Dingen worden opgestart, maar niet afgemaakt;
- De Maashort is goed bezig, maar er zijn te snel veranderingen. Dingen moet landen bij ondernemers, je moet het tijd geven! Logo e.d. hoeft allemaal niet zo;
- Ondernemers ervaren dat er veel 'clubjes' zijn binnen De Maashorst (Maashorst boeren, Maashorst betrokken ondernemers, Maashorst recreatie, IVN Maashorst) en dat er hierdoor versnippering is, communicatie is hierdoor onduidelijk. Een aanspreekpunt vanuit De Maashorst is gewenst.;
- Breng in kaart waar toekomstige ontwikkelingen meer mensen gaan aantrekken en wat dat betekent voor de infrastructuur. De PR trekt sowieso nieuwe bezoekers aan wat de drukte vergroot;

Overig

- Bezoekers en ondernemers zijn wisselend over de wisenten: één zegt geweldig en de ander is er bang voor.

De locaties in De Maashorst die als druk worden ervaren (voornamelijk op zondag) door de ondernemers en de gebruikersraad komen overeen met de antwoorden van de recreanten en staan weergegeven in figuur 3.9.

3.3 Conclusies beleving drukte en toegankelijkheid

Op zes voor De Maashorst belangrijke plaatsen zijn recreanten ondervraagd naar hun beleving van drukte en toegankelijkheid. In totaal hebben wij 151 recreanten bevraagd. Het onderzoek is door de aard en periode van onderzoek niet volledig representatief, maar is vooral bedoeld om een indruk te krijgen van hoe recreanten zelf drukte en rust beleven. Het geeft dus vooral richtinggevende uitspraken. Hieronder geven we de belangrijkste punten weer:

Beleving van rust en drukte

We kunnen concluderen dat er vanuit de beleving van bezoekers aan het gebied over het algemeen geen problemen worden ervaren met een te hoge druk aan bezoekers. Slechts een klein deel van de respondenten geeft aan dat het in het algemeen (te) druk is op De Maashorst, namelijk 12%, waarvan maar een zeer klein deel het té druk vindt. Het grote merendeel, 87%, vindt het in het algemeen 'rustig' of 'niet rustig/niet druk'. Als we om een toelichting vragen geven de recreanten aan dat dit afhankelijk is van het tijdstip en de locatie. De respondenten geven aan dat dit sterk afhankelijk is van het moment waarop ze De Maashorst bezoeken en het weer. De momenten die als druk genoemd worden zijn voornamelijk het weekend, hierbij wordt zondagmiddag het meest genoemd. Ook mooi weer en de zomer worden als drukke momenten ervaren.

Slechts een heel klein deel ervaart De Maashorst op een beperkt aantal momenten én op die plaatsen als té druk. Het gaat dan om Herperduin, rondom het Bomenpark, rondom Slabroek (specifiek Natuurcentrum De Maashorst, het Slingerpad en Slabroekse Heide) en Bedafse Bergen. Dit beeld komt overeen met de input van de gebruikersraad en de bevraagde ondernemers.

Beleving van toegankelijkheid en veiligheid

Op de vraag of De Maashorst toegankelijk en veilig is antwoord 82% van de respondenten met ja en 18% met nee. Het overgrote merendeel beleeft De Maashorst dus als veilig en toegankelijk. Wij hebben de respondenten bevraagd op de knelpunten die ze tegenkomen op het gebied van toegankelijkheid en veiligheid. 93 respondenten (62 % van de respondenten) hebben hierbij een antwoord gegeven. De drie belangrijkste zijn Wisenten, fietspaden en hondenlosloopgebieden.

Aanvullend zeggen de gebruikersraad en de ondernemers dat er een duidelijke visie moet zijn op De Maashorst en dat ondernemers de tijd moeten krijgen om aan te haken bij nieuwe ontwikkelingen.

Vorstengraf Oss ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

4 Vraag en aanbod van voorzieningen

In dit hoofdstuk geven we de resultaten weer van het deelonderzoek 'vraag en aanbodanalyse'. In paragraaf 1 vertellen we kort iets over de Leisure Leefstijlen. In paragraaf 2 geven we de vraag weer. In paragraaf 3 tot en met 8 beschrijven we het recreatieve aanbod, onderverdeeld in een aantal categorieën. In paragraaf 9 laten we zien wat de matches, danwel mismatches zijn tussen vraag en aanbod. In paragraaf 10 zetten we de belangrijkste conclusies van de vraag-aanbodanalyse onder elkaar.

4.1 Leisure Leefstijlen

Om de beleving van het aanbod voor recreanten en toeristen te kunnen analyseren voeren we een vraag- en aanbodanalyse uit met behulp van de Leisure Leefstijlen; zie informatieblok op de volgende bladzijde voor meer informatie over deze segmentatie. De Leisure Leefstijlen zijn een unieke methode om doelgroepen te identificeren. Deze doelgroepensegmentatie wordt op zeer korte termijn (zomer 2018) hernieuwd. Met de opdrachtgever is er echter voor gekozen om met de huidige segmentatie te werken omdat enerzijds op het moment van het belevingsonderzoek in De Maashorst nog geen data beschikbaar waren over de nieuwe segmentatie en anderzijds het huidige segmentatiemodel door de gemeenten Landerd en Bernheze is toegepast in hun beleid.

Voor de analyse van de vrijetijdsmogelijkheden en -voorzieningen van De Maashorst maken we gebruik van de leefstijlen door het aanbod te 'kleuren'. Met 'kleuren' bedoelen we: aangeven op welke leefstijlconsumenten de voorziening de meeste aantrekkingskracht uitoefent. Met andere woorden: wij bepalen, door middel van

een expert judgement, van elke recreatieve voorziening wat het leefstijlprofiel is. De kleuring van de voorzieningen is gebaseerd op de volgende werkwijze:

- Online zoekopdracht naar de voorziening, zoals website, social media pagina, foto's, reviews, etc.;
- Bezoek aan de voorziening, inclusief gesprek met de ondernemer.

In het onderzoek hebben we alleen dagrecreatie voorzieningen meegenomen. Het onderzochte toeristisch-recreatieve aanbod in De Maashorst bestaat uit 113 voorzieningen, verdeeld over horeca, dagrecreatie, streekproducten zoals boerderijwinkel, recreatieve routes en cultuurhistorische voorzieningen zoals archeologische monumenten, zie tabel 4.1. Dit betreft een grote steekproef van het totaal.

Tabel 4.1: Steekproefgrootte en aantal voorziening per sector

Horeca	Dagrecreatie	Streekproducten	Cultuurhistorie	Routes
25 bedrijven	18 bedrijven	13 bedrijven	9 voorzieningen	48 routes

In bijlage 3 wordt de complete lijst en de kleuring van het geselecteerde aanbod weergegeven.

Leisure Leefstijlen

In dit onderzoek maken we gebruik van de Leisure Leefstijlen, ontwikkeld vanuit de RECRON Innovatie Campagne. RECRON en de Smart Agent Company ontwikkelden samen het Leisure Leefstijlen model, beschreven in de Recreantenatlas. De leefstijlen geven inzicht in het gedrag en de beleving van recreanten en toeristen op basis van psychologische en sociologische kenmerken. Zowel voor de verblijfsrecreatie (toeristen) als voor de dagrecreatie (recreanten) zijn belevingswerelden onderscheiden. De leefstijlsegmentatie onderscheidt zeven doelgroepen, ook wel leefstijlen genoemd, met allemaal een eigen kleur. Elke kleur staat voor een specifiek vrijetijdsprofiel. Deze 'Leisure Leefstijlen' zijn het uitgangspunt voor de analyse van vraag en aanbod in dit onderzoek. De zeven Leisure Leefstijlen zijn weergegeven in figuur 4.1, dat het model van dagrecreatie laat zien.

Figuur 4.1 Leisure Leefstijlen model, dagrecreatie

Uitbundig Geel

Echte levensgenieters. Houden van samen met anderen actief en sportief recreëren. Vaak jonge gezinnen, maar niet altijd. Zoeken graag de gezellige drukte op, recreëren is lekker eten, genieten en leuke dingen doen. Beschikken over iets meer budget dan gemiddeld.

Gezellig Lime

Recreëren is lekker vrij zijn, rust en ontspanning. Zijn gericht op het eigen gezin, de directe leefomgeving. Het gemiddeld inkomen ligt wat lager, zij zijn prijsgevoelig. Een braderie of rommelmarkt is gezellig, je komt er altijd wel iemand tegen. Veel gezinnen met wat oudere kinderen en oudere tweepersoonshuishoudens.

Rustig Groen

Rustige recreanten. Geen grote wensen, houden van privacy en rust. Vaak één en tweepersoonshuishoudens in de oudere leeftijdscategorie. Willen de drukte vermijden en gaan daarom dus niet graag naar evenementen en grote attracties. In de eigen omgeving is genoeg moois te zien en te ontdekken, je hoeft er niet ver voor te reizen. Doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg.

Ingetogen Aqua

Rustige, geïnteresseerde recreanten. Zoeken inspirerende activiteiten. Gaan vaak samen met hun partner op stap. Waarderen sportieve en culturele mogelijkheden. Willen meedoen met de maatschappij en alle veranderingen die zij daarin zien.

Ondernemend Paars

Laten zich graag verrassen en inspireren, met name door cultuur. Nieuwe dingen zien, ontdekken en beleven. Het gewone is vaak niet goed genoeg, op zoek naar een bijzondere ervaring. Cultuur, activiteit en sportiviteit. Ontspannen door sauna of een wellness arrangement. Vaker mensen van middelbare leeftijd, 35-54 jaar. Mat name één- en tweepersoonshuishoudens. Voorkeur voor individuele activiteiten.

Stijlvol en luxe Blauw

Zelfverzekerd. Vinden dat ze in hun vrijetijd wel wat luxe en stijlvolle ontspanning verdienen. Zakelijk en intelligent. Houden van stijl en klasse, meer gericht op exclusievere vormen van recreatie. Recreëren is ontspanning en afstand nemen van de dynamiek van alledag. Actief sporten en aandacht besteden aan het sociale netwerk (ons soort mensen). Jonge één en tweepersoonshuishoudens en huishoudens met oudere kinderen.

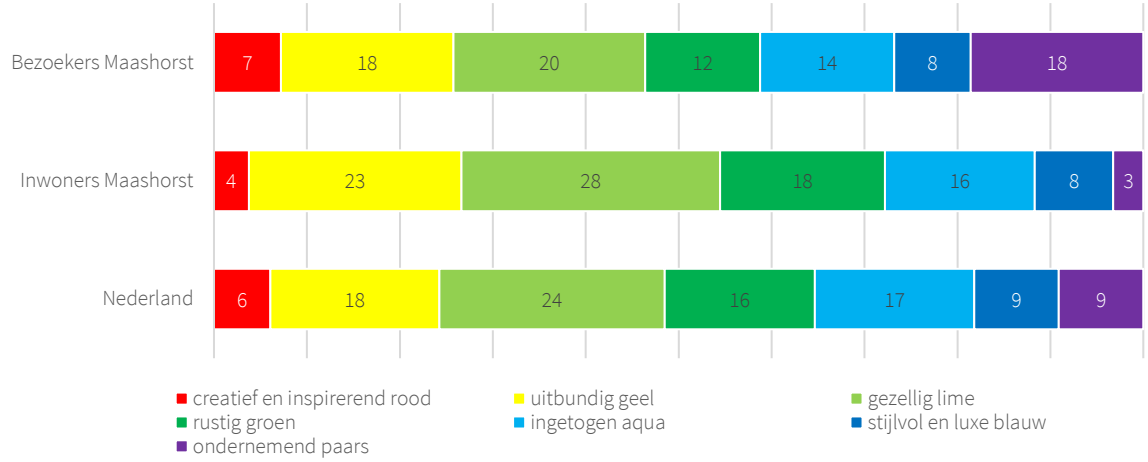
Creatief en inspirerend Rood

Creatief, op zoek naar uitdagingen en inspirerende ervaringen. Bewegen zich graag buiten de gebaande paden. Vaak hoog opgeleid, maar door het grote aandeel jongeren nog niet altijd een hoog inkomen. Recreatie betekent naast sportiviteit en ontspanning ook het zoeken naar vernieuwende stromingen, moderne kunst en andere culturen.

4.2 Vraag

We kijken in deze paragraaf naar de leefstijlkleuring van inwoners en bezoekers van De Maashorst. Voor inwoners hebben we op basis van de Leisure Leefstijlen tot op straatniveau inzicht in het profiel. We gebruiken hierbij de database van de provincie Noord-Brabant die door SAMR is opgesteld (Leefstijlatlas dagrecreatie Provincie Noord-Brabant, 2013). Voor bezoekers weten we het ook het leefstijlenprofiel, door een representatief bezoekersonderzoek aan Noord-Brabantse recreatiegebieden van NBTC-NIPO Research (2015). In figuur 4.2 geven beide leefstijlprofielen weer en daarbij het Nederlandse gemiddeld, ter vergelijking.

Figuur 4.2 Leefstijlprofiel inwoners en bezoekers Maashorst in relatie tot het Nederlandse profiel

Bronnen: Bezoek aan Noord-Brabantse recreatiegebieden – NBTC-NIPO Research, 2015 en Leefstijlatlas dagrecreatie provincie Noord-Brabant – SmartAgent, 2013, bewerking Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd. Regio = gemeenten Bernheze, Landerd, Uden en Oss.. Door afrondingsverschillen tellen sommige gebieden niet op tot 100.

Inwoners Maashorst gemeente

In de vier Maashorstgemeenten (Bernheze, Landerd, Oss en Uden) wonen in totaal 177.344 inwoners. Als we kijken naar het leefstijlprofiel van deze mensen dan zien we dat het profiel in hoofdlijnen lijkt op het Nederlandse profiel. Dat wil zeggen, geel, lime, groen en aqua zijn de vier grootste groepen en rood, blauw en paars de (kleine) nichegroepen. Opvallende verschillen zien we bij rood en vooral paars, die veel kleiner zijn dan het Nederlandse gemiddelde.

Lime en geel zijn de grootste twee groepen, samen 51%. Dit betekent dat de helft van de inwoners op zoek is naar een gezellig dagje uit. Voor geel is het dan aantrekkelijk om samen een leuke, actieve activiteit te ondernemen waar iedereen lekker bezig is, denk aan een klimpark, een fietstocht en bezoek aan een eigentijds horeca voorziening. Voor lime is een laagdrempelige manier van recreatie belangrijk: gewoon iets gezelligs dat niet te lang of te ingewikkeld is. Bijvoorbeeld het lopen van een ‘kabouterpad’ of een ommetje vanuit huis maken.

Bezoekers Maashorst

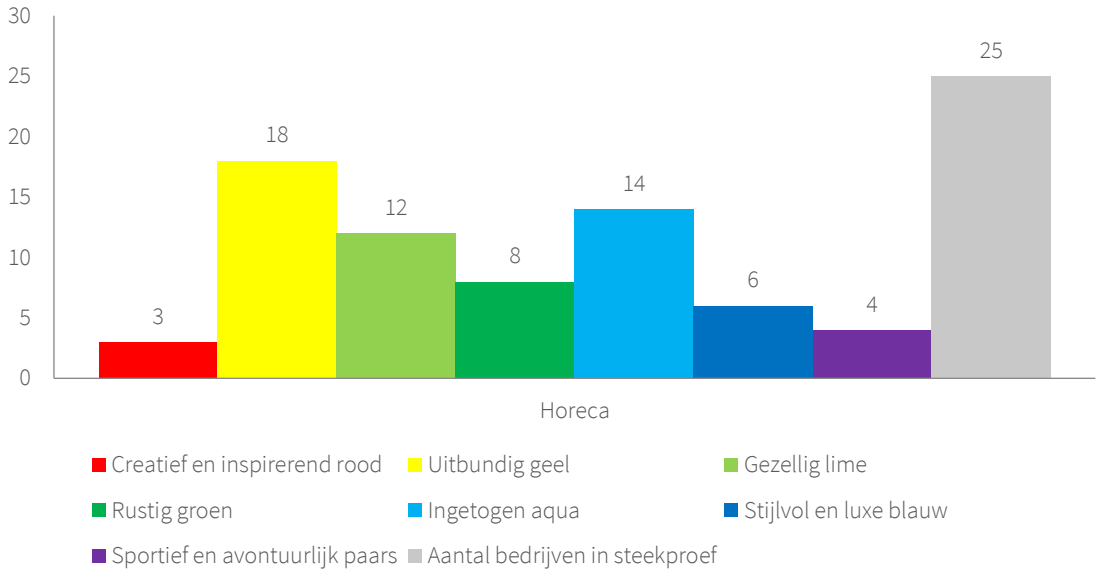
Er komen 198.000 bezoekers per jaar naar De Maashorst, die in totaal 940.000 keer naar De Maashorst gaan. Van die bezoekers komt het ruime merendeel, 85%, uit Noord-Brabant (verdeeld over de vier gemeenten als volgt: Landerd (46%), Oss (22%), Uden (16%), Bernheze (7%)). De meest genoemde activiteiten zijn wandelen en fietsen (beide ongeveer 50%), bezoek aan restaurant of café (beide ongeveer 35%). Ongeveer 11% van de bezoekers gaat voor het cultureel erfgoed. Het leefstijlenprofiel van de bezoekers wijkt af van zowel het Nederlandse profiel als die van de inwoners. Ten eerste zien we een evenwichtigere verdeling over alle zeven leefstijlen. Ten tweede valt de enorm grote groep paars op, 18% ten opzichte van 9% (Nederland) en 3% (inwoners). Paars hoort onder de bezoekers tot de drie grootste groepen.

Paars is een leefstijl die op zoek is naar een unieke beleving, en het liefst hip en trendy. Geen standaard dingen, maar iets bijzonders. Dat kan op het gebied van natuur zijn, maar ook cultuur is voor paars belangrijk. Ze houden van actief bezig zijn en een prestatie neerzetten. Een eigentijds restaurant waar gerechten op een alternatieve manier worden klaargemaakt, of een route langs bijzondere culturere highlights zal paars aanspreken.

4.3 Kleur horeca aanbod

Er zijn 25 horeca bedrijven bezocht tijdens dit onderzoek. In figuur 4.3 geven we voor het horeca-aanbod in De Maashorst weer wat de aantrekkingskracht hiervan op de verschillende leefstijlen is. Eén voorziening kan aantrekkelijk zijn voor meerdere leefstijlen.

Figuur 4.3 Kleuring horeca aanbod in De Maashorst, aan de hand van de keuzemogelijkheden

Leeswijzer figuur 4.3: Figuur4.3 laat zien dat 18 van de 25 onderzochte bedrijven aantrekkelijk zijn voor de Uitbundig gele leefstijl. In veel gevallen is een bedrijf aantrekkelijk voor meerdere leefstijlen. Daarom telt het totaal van keuzemogelijkheden op tot 65.

Uit bovenstaande figuur valt het volgende op:

- Voor drie van de zeven leefstijlen zijn er veel keuzemogelijkheden, namelijk voor geel, aqua en lime;
- Voor de leefstijlen rood, paars en blauw zijn er relatief weinig keuzemogelijkheden.

Hieronder geven we ter illustratie één voorbeeld van een kleuring van een horeca voorziening in De Maashorst.

De Toren Eten & Drinken, Heeswijk-Dinther
Aantrekkelijk voor geel en lime

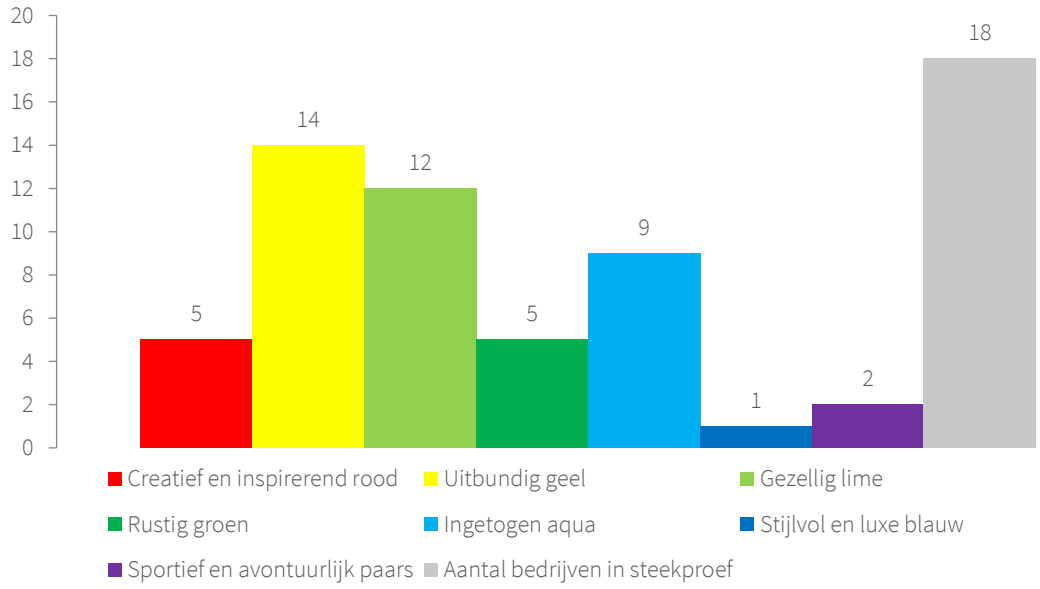
Bij de Toren staat 'gezelligheid' centraal. Ze hanteren bijvoorbeeld flexibele sluitingstijden in verband met hun gezelligheidsgarantie. Centraal staan lekker en goed eten, bijvoorbeeld in de vorm van 'shared dining' (samen van een bord eten), leuke activiteiten zoals bierproeverijen en muziekoptredens, en borrelen. De sfeer in is eigentijds en een vleugje trendy. Bij afscheid krijgt je een goody-bag met kaarten waarop een blije boodschap staat. Nadruk ligt op gezelligheid en een leuke avond eten: geel en lime.

4.4 Kleur dagrecreatie aanbod

Er zijn 18 dagrecreatie bedrijven bezocht tijdens dit onderzoek. In figuur 4.4 geven we voor het dagrecreatie-aanbod in De Maashorst weer wat de aantrekkingskracht hiervan op de verschillende leefstijlen is. Eén voorziening kan aantrekkelijk zijn voor meerdere leefstijlen.

Figuur 4.4 Kleuring dagrecreatie aanbod in De Maashorst, aan de hand van de keuzemogelijkheden

Leeswijzer figuur 4.4: Figuur 4.4 laat zien dat 14 van de 18 onderzochte bedrijven aantrekkelijk zijn voor de Uitbundig gele leefstijl. In veel gevallen is een bedrijf aantrekkelijk voor meerdere leefstijlen. Daarom telt het totaal van keuzemogelijkheden op tot 48.

Uit bovenstaande figuur valt het volgende op:

- Voor twee van de zeven leefstijlen zijn er veel keuzemogelijkheden, namelijk voor geel en lime;
- Voor de leefstijlen paars en blauw zijn er nauwelijks keuzemogelijkheden.

Hieronder geven we ter illustratie één voorbeeld van een kleuring van dagrecreatie in De Maashorst.

Mastworp Fietsverhuur en Buitensport, Uden
Aantrekkelijk voor geel, rood en paars

Bij de Mastworp kun je verschillende typen fietsen huren. Van gewone heren- en damesfietsen en e-bikes, tot mountainbikes en fatbikes. Ook kun je er klimmen in het klimpark met verschillende banen en moeilijkheidsgraden. Nadruk ligt op de activiteit zelf, het neerzetten van een prestatie. Het klimpark is ook geschikt voor kinderen en het wordt regelmatig door gezinnen als uitje geboekt of als kinderfeestje. Het samen actief bezig zijn is dus belangrijk. Samen, actief en prestatie: rood, geel en paars.

4.5 Kleur streekproducten aanbod

Er zijn 13 streekproducten voorzieningen bezocht tijdens dit onderzoek. Van belang om te benadrukken is dat we plekken waar je streekproducten kunt kopen niet beschouwen als toeristisch-recreatieve attracties (het zijn geen 'reasons to travel'), maar wel een mooie aanvulling op het recreatieve aanbod.

Het volgende valt op als we kijken naar de plaatsen waar je streekproducten kunt kopen:

- Het streekproducten aanbod is eenzijdig. Alle streekproducten voorzieningen zijn aantrekkelijk voor aqua en veel ook voor groen. Dit beeld is te verwachten, want plaatsen waar je streekproducten kunt kopen hebben door hun aard al enige nadruk in het leefstijlmodel. Zo is aqua bovenmatig geïnteresseerd in de streek.;
- Een aantal voorzieningen zijn ook aantrekkelijk voor geel. Dit zijn plekken waar of de presentatie heel eigentijds is in combinatie met een activiteit, zoals zelf je eigen azijnflesje tappen in de winkel tot het volgen van een kookworkshop met producten uit de winkel;
- Een aantal voorzieningen, zoals het voorbeeld hieronder, is ook aantrekkelijk voor rood. Dit zijn voorzieningen die sterk de nadruk op biologische producten leggen.

Al met is het aanbod van plaatsen waar je streekproducten in De Maashorst kunt kopen vooral van toegevoegde waar voor aqua, groen en in mindere mate voor rood en geel.

Hieronder geven we ter illustratie één voorbeeld van een kleuring van streekproducten in De Maashorst.

Boerderijwinkel de Twee Linden, Reek
Aantrekkelijk voor rood en aqua

De Twee Linden is een biologische tuinderij en heeft een boerderijwinkel met een breed assortiment biologische groente, fruit, aardappels, sappen en stroop. Ze verbouwen groente zonder gebruik te maken van chemische synthetische bestrijdingsmiddelen en ze bemesten met natuurlijke mest en compost. De winkel heeft een basic uitstraling, waar de klant geld in een potje stopt en dan zijn producten zelf afweegt en inpakt. De grote nadruk op 'goed voor het milieu' en basic sfeer is rood en aqua.

4.6 Kleur cultuurhistorie aanbod

Er zijn 9 cultuurhistorische voorzieningen bezocht tijdens dit onderzoek. Het betreft vooral plaatsen als grafheuvels en archeologische monumenten. We willen hierbij benadrukken dat we het huidige aanbod en de huidige beleving van de cultuurhistorie nu niet beschouwen als toeristisch-recreatieve attracties, het zijn (nog) geen 'reasons to travel' (alhoewel ze in de marketing wel prominent naar voren worden gebracht als 'oerschatten').

De wijze waarop de cultuurhistorische plekken worden ontsloten en beleefbaar worden gemaakt voor het publiek is eenzijdig. Bijna alle cultuurhistorie voorzieningen zijn aantrekkelijk voor groen en aqua. Over het algemeen zijn de onderzochte cultuurhistorische plekken weinig beleefbaar gemaakt, dat wil zeggen, je kunt er naar kijken en in een aantal gevallen op een bordje achtergrondinformatie lezen. Deze beleving is vooral voor groen en aqua aantrekkelijk.
Overigens bleek de vindbaarheid van de locaties een uitdaging vanwege gebrekkige informatie en routebeschrijving online en bewegwijzering. We hebben in het onderzoek zelf niet eens alle plekken fysiek in het veld kunnen vinden.

Hieronder geven we ter illustratie één voorbeeld van een kleuring van een archeologisch monument.

Vorstengraf Oss, Oss
Aantrekkelijk voor groen en aqua

Vorstengraf Oss is een archeologisch monument. De contouren van het graf worden in het landschap getoond door middel van beplanting, palen en een stalen plaat. Zo wordt duidelijk hoe groot het graf was en hoe hoog het maaiveld toen was. Er liggen ook twee paalgraven bij, die worden getoond door palen. Er staat een groot informatiebord over het monument. De beleving is vooral gericht op het kijken naar het landschap en iets leren. Deze meer passieve vorm van beleving is interessant voor groen en aqua.

4.7 Kleuring route aanbod

Er zijn 48 recreatieve routes (online) onderzocht tijdens dit onderzoek. Uit onze analyse blijkt dat het route aanbod zeer veelzijdig is en dat er voor álle leefstijlen veel keuzemogelijkheden zijn. We zien wel dat er voor aqua het meest te kiezen is en voor blauw het minste.

Bij het kleuren van de routes hebben we onder andere gekeken naar lengte, thematiek, aanwezigheid van horeca, type ondergrond en aantal en type voorzieningen onderweg.

- Routes die interessant zijn voor groen en aqua variëren van lengte, en zijn veelal gericht op het leren kennen van de streek en/of de cultuurhistorie. De routes leggen niet de nadruk op de horeca voorzieningen onderweg, maar op punten zoals een bezoekerscentrum, monument, gebouw of andere plek om te bezichtigen. Denk aan de 28 km lange 'Door De Maashorst' route;
- Routes die interessant zijn voor paars en rood zijn gericht op de activiteit zelf, het neerzetten van een prestatie of een bijzondere beleving. De MTB-routes zijn vooral aantrekkelijk voor deze twee leefstijlen. Ook de lange afstand routes waarbij je lange tijd in de natuur bent, liefst minder lang in de bebouwde of

agrarische omgeving, valt bij rood en paars in de smaak. Onverharde ondergrond zien ze als een uitdaging;

- Voor geel zijn routes met veel (horeca) voorzieningen interessant, waarbij je er dagje uit met het gezin van kan maken. Beetje uitdaging mag, dus hoeft niet persé een korte of verharde route te zijn. Denk aan een 'Happen en Trappen' of de 'Docus de Das familie route';
- Blauw zit qua voorkeuren tussen aqua, rood/paars en geel in. Mag best een lange route zijn, liefst wel met horeca voorzieningen, waarbij er iets te leren valt of iets bijzonders is te zien. Voorbeeld is de route 'Van Bossche Bol tot Bossche School', hieronder beschreven;
- Voor lime zien we dat vooral de korte routes, waarbij je de omgeving leert kennen, zonder voorzieningen en geschikt voor het gezin interessant. Denk aan het 'Kabouterpad' of de 'Maashorstboeren routes'.

Hieronder geven we ter illustratie één voorbeeld van een kleuring van streekproducten in De Maashorst.

Van Bossche Bol tot Bossche School
Aantrekkelijk voor aqua, rood, paars en blauw

Deze fiets- of wandelroute is 50 km lang en loopt deels langs de Maas en deels door De Maashorst. De route maakt gebruik van het knooppunten systeem en er is een uitgebreide en informatieve flyer en een app van de route. Centrale thema is de Bossche School architectuurstijl. De route gaat langs een aantal gebouwen in deze stijl, en biedt ook afwisseling met paden in de natuur. Door de lengte, het culturele thema en gebruik van knooppunten en app, is dit een route voor aqua, rood, paars en blauw.

4.8 Vraag-aanbod analyse

Hoe verhouden vraag en aanbod zich tot elkaar in De Maashorst? Om hier achter te komen is er een vraag-aanbodanalyse uitgevoerd. Door de vraag van inwoners en bezoekers af te zetten tegen het aanbod, met behulp van de leefstijlprofielen, wordt er bepaald of vraag en aanbod met elkaar in evenwicht zijn en waar de matches en mismatches zijn.

In onderstaande analyses geven we voor horeca en dagrecreatie, via een index, weer wat de relatieve mate is waarin inwoners en bezoekers van De Maashorst aantrekkelijk aanbod vinden. Als de staafjes naar onderen gaan (lager dan 80) duidt dat er op dat recreanten niet of in lage mate aantrekkelijk aanbod vinden - dit kunnen we duiden als ontwikkelkansen. Als de staafjes naar boven gaan (hoger dan 120) duidt dat er op dat recreanten voldoende of in hoge mate aantrekkelijk aanbod vinden.

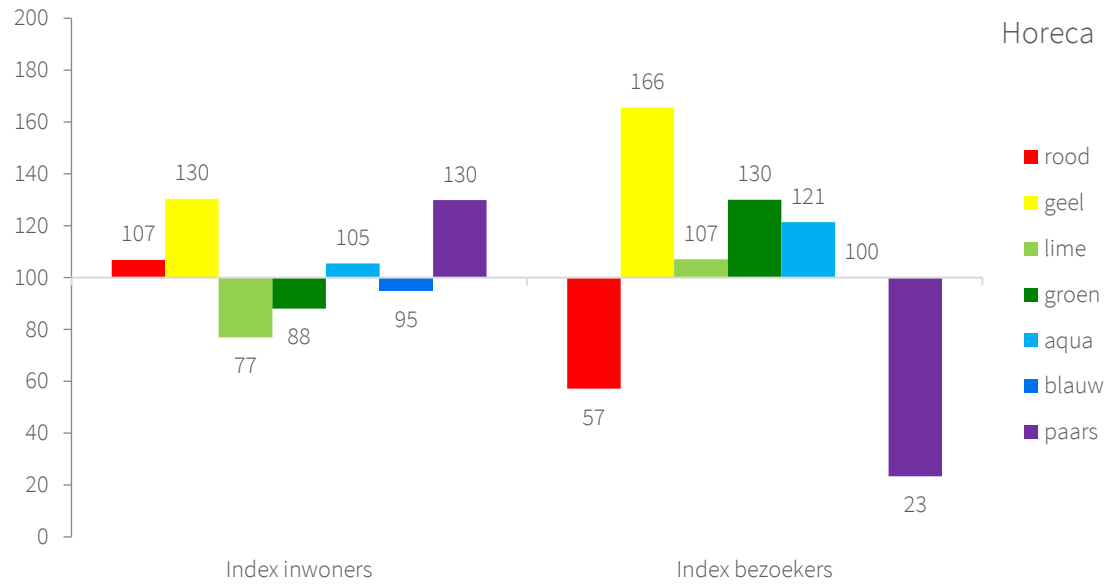
Horeca

Uit figuur 4.5, valt het volgende op:

- *Inwoners:* De relatie tussen het horeca aanbod en de vraag van De Maashorst inwoner is in balans en vertoont geen grote uitschieters naar boven of beneden;
- *Bezoekers:* De relatie tussen het horeca aanbod en de vraag van De Maashorst bezoekers is redelijk goed op orde. Vijf van de zeven leefstijlen vindt voldoende of in hoge mate aantrekkelijk aanbod. Alleen voor rood en paars is er weinig aantrekkelijk aanbod, slechts 3 á 4 keuzemogelijkheden;
- *Algemeen beeld*: Voor horeca is vraag en aanbod redelijk goed in balans, waarbij geel bij inwoners én bezoekers in hoge mate aantrekkelijk aanbod vindt. Voor inwoners lijken vooral lime en groen

doelgroepen waar nader op ingesprongen kan worden met het horeca-aanbod. Voor de bezoekers ligt dat vanwege het afwijkende leefstijlprofiel anders; daar lijken vooral kansen te liggen voor rood en paars.

Figuur 4.5 Vraag- en aanbodvergelijking voor horeca

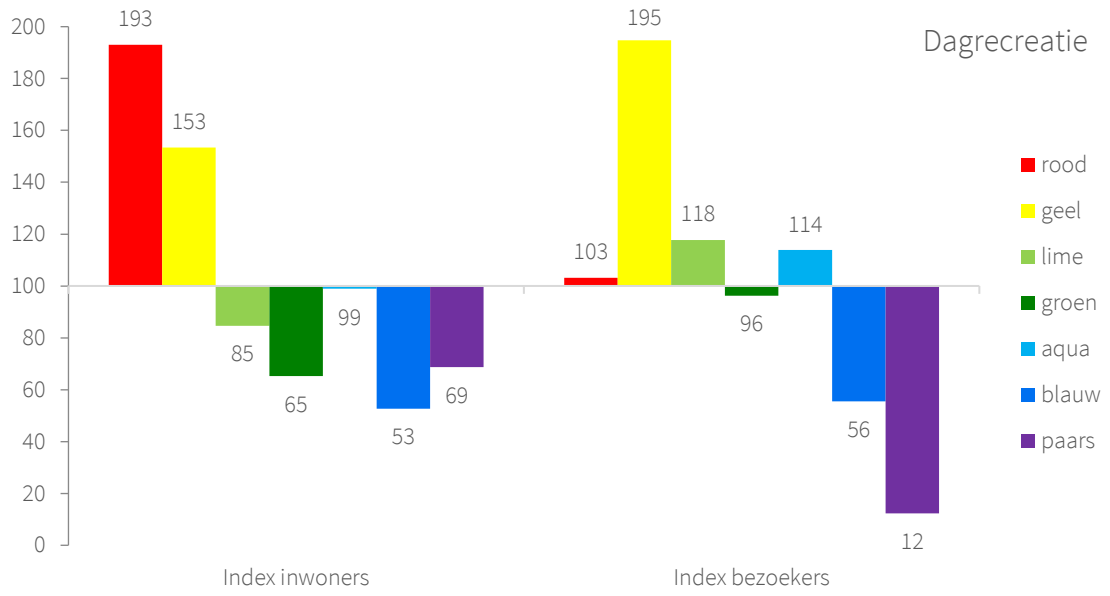

Dagrecreatie

Uit de volgende figuur (4.6) valt het volgende op:

- *Inwoners:* De relatie tussen het dagrecreatie aanbod en de vraag van De Maashorst inwoner is matig op orde. Voor vier van de zeven leefstijlen (rood, geel, lime en aqua) is er voldoende of in hoge mate aantrekkelijk aanbod. Voor groen, blauw en paars in lage mate;
- *Bezoekers:* De relatie tussen het dagrecreatie aanbod en de vraag van De Maashorst bezoekers is redelijk goed op orde. Vijf van de zeven leefstijlen vindt voldoende of in hoge mate aantrekkelijk aanbod. Alleen voor blauw en paars is er weinig aantrekkelijk aanbod, slechts 1 á 2 keuzemogelijkheden;
- *Algemeen beeld*: Voor dagrecreatie is vraag en aanbod matig tot redelijk goed in balans, waarbij rood, geel, lime en aqua bij inwoners én bezoekers voldoende of in hoge mate aantrekkelijk aanbod vindt. Blauw en paars vindt onvoldoende aanbod.

Figuur 4.6 Vraag- en aanbodvergelijking voor dagrecreatie

Streekproducten

Bij streekproducten zien we dat het aanbod eenzijdig is en vooral aansprekend voor slechts drie leefstijlen, namelijk rood, aqua en groen. De andere vier leefstijlen vinden nauwelijks of geen aanbod. Vanuit de vraag en aanbod vergelijking zouden we dus voorzichtig kunnen constateren dat er voor geel, lime, blauw en paars 'te weinig' aanbod is. Er liggen daarom ontwikkelkansen om de streekproducten voor een bredere doelgroep aantrekkelijk te maken.

Cultuurhistorie

Bij cultuurhistorie zien we dat het aanbod zeer eenzijdig is en aansprekend voor slechts twee leefstijlen, namelijk aqua en groen. De andere vijf leefstijlen vinden nauwelijks of geen aanbod. Vanuit de vraag en aanbod vergelijking zouden we dus voorzichtig kunnen constateren dat er voor rood, geel, lime, blauw en paars 'te weinig' aanbod is. Er liggen daarom ontwikkelkansen om de cultuurhistorie voor een bredere doelgroep aantrekkelijk te maken, zeker omdat de cultuurhistorische elementen nu wel prominent een plek krijgen in de marketing van het gebied.

Routes

Uit onze analyse blijkt dat vraag en aanbod redelijk goed in balans zijn, waarbij rood, groen, aqua en blauw bij inwoners én bezoekers voldoende of in hoge mate aantrekkelijk routeaanbod vindt. Voor geel en lime is er best veel aanbod, maar liggen er nog kansen voor verdere ontwikkeling, omdat dit de grootste groepen zijn bij inwoners en bezoekers. Paars is bijzonder, want onder inwoners is er mogelijk sprake van 'te veel' aanbod en onder bezoekers zien we het tegenovergestelde, namelijk dat ze in lage mate aantrekkelijk route aanbod vinden.

4.9 Positie in het innovatie- en adoptiemodel

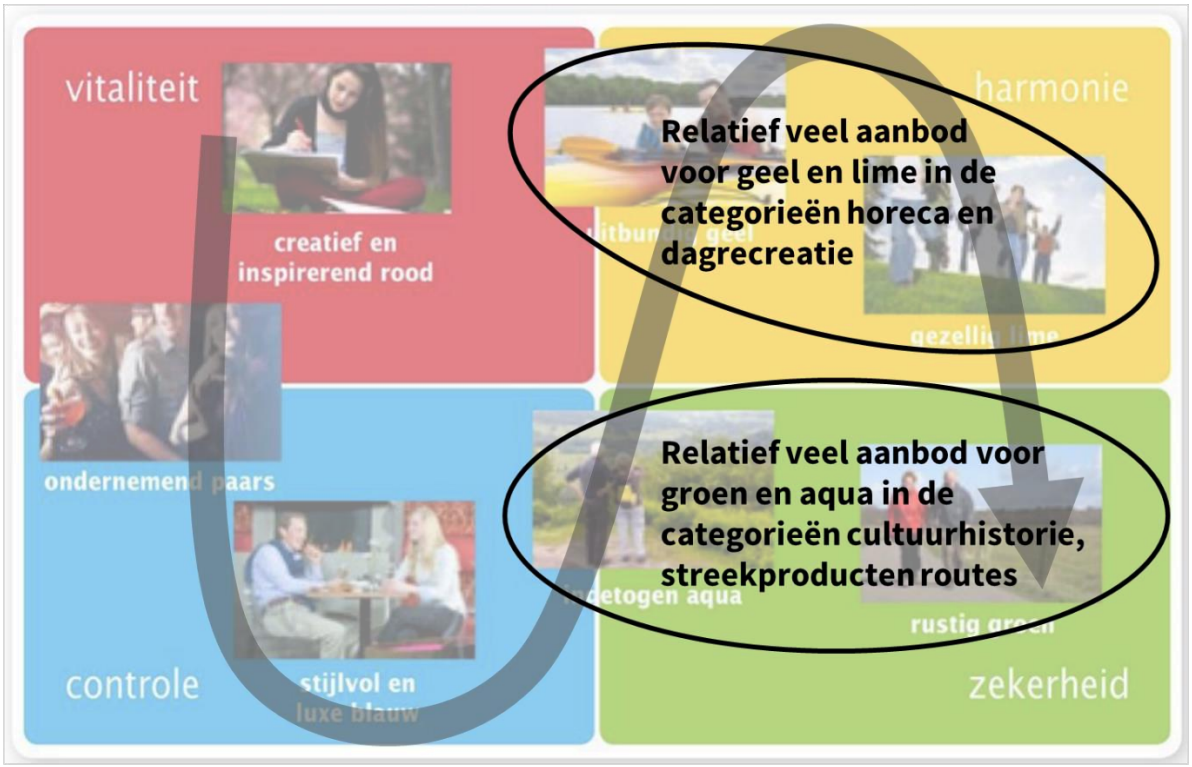
In deze paragraaf geven we de relatie die het recreatieve aanbod in De Maashorst heeft met het innovatie- en adoptiemodel. Eerst een korte toelichting op het model.

Het innovatie- en adoptiemodel geeft inzicht in het ontstaan van innovaties. Welke groepen ontdekken een nieuw product als eerst? Het model wordt met name voor marketingdoeleinden gebruikt.

Het innovatie- en adoptiemodel is met een slinger terug te vinden in het model van de leefstijlsegmentatie. Introducties van nieuwe producten en/of innovaties worden vaak het eerste geadopteerd door de rode/paarse leefstijl. In marketingtermen gaat het hier om de 'innovators' en 'early adopters'. Vervolgens zien we dat nieuwe producten, indien ze door een grotere groep worden opgepakt, als een soort slinger door het model worden geadopteerd, richting de 'early majority' (uitbundig geel) / 'late majority' (gezellig lime) en tot slot de 'laggards' (rustig groen).

Het dagrecreatie aanbod in De Maashorst hebben we afgezet tegen het innovatiemodel om inzicht te krijgen in waar het aanbod zich bevindt: bij de innovators, de laggards of er tussen in? Deze positie in het model is geen waarde oordeel van het aanbod of de bezoekers. Het is niet goed of fout om in een bepaald stadium te horen (bijvoorbeeld innovator of late majority). De plaatsing van het aanbod aan de hand van dit model kan nieuwe inzichten geven en laten zien waar qua marketing (product ontwikkeling en promotie) kansen liggen.

Figuur 4.5 Positie van dagrecreatie aanbod in het innovatie-en adoptiemodel in De Maashorst

Uit bovenstaande figuur valt op dat het meeste aanbod in alle vijf categorieën (horeca, dagrecreatie, routes, streekproducten en cultuurhistorie), zich halverwege of aan het einde van de innovatiecyclus bevindt: bij de leefstijlen geel, lime, aqua en groen, het gaat om de 'early and late majority' en de 'laggards'. Met dit in gedachten is het voor ondernemers een aandachtspunt om voldoende diversiteit in het leefstijlmodel te bieden. Het toevoegen van eigentijdse belevingen gericht op vooral het begin deel van de innovatie- en adoptiecyclus (leefstijlen rood, paars en blauw) kan ervoor zorgen dat het aanbod meer 'toekomstgericht' en voor een bredere groep aantrekkelijk wordt.

4.10 Conclusies vraag en aanbod van voorzieningen

Uit bovenstaande vraag- en aanbodanalyse kunnen we een aantal conclusies trekken. De conclusies voor horeca en dagrecreatie zijn samengevat in tabel 4.2 hieronder. Deze tabel is gebaseerd op de vraag- en aanbodanalyse waarbij we een index berekenen.

Tabel 4.2 Samenvatting relatieve mate waarin leefstijlconsumenten aantrekkelijk dagrecreatie aanbod vinden in De Maashorst

Leefstijl	Horeca (inwoners)	Horeca (bezoekers)	Dagrecreatie (inwoners)	Dagrecreatie (bezoekers)
Creatief en inspirerend rood	In evenwicht	Laag	Hoog	In evenwicht
Uitbundig geel	Hoog	Hoog	Hoog	Hoog
Gezellig lime	Laag	In evenwicht	In evenwicht	In evenwicht
Rustig groen	In evenwicht	Hoog	Laag	In evenwicht
Ingetogen aqua	In evenwicht	Hoog	In evenwicht	In evenwicht
Stijlvol en luxe blauw	In evenwicht	In evenwicht	Laag	Laag
Ondernemend paars	Hoog	Laag	Laag	Zeer laag

We hebben in bovenstaand overzicht de streekproducten en het cultuurhistorisch aanbod niet meegenomen, vanwege het eenzijdige aanbod en de aantrekkelijkheid op een zeer beperkt aantal leefstijlen.

Op basis van de gehele vraag- en aanbod analyse kunnen we de volgende conclusies trekken:

- *Horeca:* Het horeca aanbod is voor inwoners en bezoekers is redelijk tot goed op orde. Waarbij alleen voor rood en paars onder bezoekers in lage mate aantrekkelijk aanbod is; verdere ontwikkeling voor lime zou een toegevoegde waarde kunnen bieden voor de inwoners in de regio;
- *Dagrecreatie:* Het dagrecreatie aanbod is minder goed op orde als het horeca aanbod, maar nog altijd redelijk op orde. Onder inwoners is er in lage mate aantrekkelijk aanbod voor groen, blauw en paars. Bij bezoekers zien dat blauw en vooral paars weinig aanbod vinden;
- *Streekproducten en cultuurhistorie:* Het streekproducten aanbod is eenzijdig en vooral interessant voor aqua en groen;
- *Routes*: Het route aanbod is over het algemeen veelzijdig, alle leefstijlen kunnen aantrekkelijk aanbod vinden. Vanwege de omvang van de gele en lime groepen onder inwoners en bezoekers, zien we daar nog kansen voor verder doorontwikkeling.

We vertalen de uitkomsten van de leefstijlanalyse naar kansrijke ontwikkelrichtingen in het volgende hoofdstuk.

Terras bij Natuurcentrum De Maashorst ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

5 Kansrijke ontwikkelrichtingen

In dit hoofdstuk geven we voor De Maashorst weer wat de meest kansrijke ontwikkelrichtingen zijn op basis van de vraag en aanbodanalyse uit het vorige hoofdstuk.

5.1 Aanbevelingen

Op basis van de vraag en aanbod analyse komen we tot de volgende aanbevelingen en ontwikkelkansen voor De Maashorst, als het gaat om de aantrekkelijkheid van de recreatieve voorzieningen:

- Vraaggerichte ontwikkeling van het recreatieve aanbod. Zorg dat er voor álle leefstijlen voldoende aanbod is. Het is met name interessant om te kijken hoe er voor de leefstijlen die *in lage mate* aantrekkelijk aanbod vinden meer interessante voorzieningen ontwikkeld kunnen worden. Om het aanbod vraaggericht te ontwikkelen zijn er drie mogelijke strategieën die in combinatie met elkaar zouden kunnen worden toegepast:
  - Het creëren van nieuw aanbod;
  - Het verbreden van bestaande voorzieningen (bedrijven verbreden hun doelgroep);
  - Het transformeren van huidige voorzieningen (bedrijven maken een omslag).

- Focus vooral op de behoefte van de inwoners, want zij vormen op dit moment het grootste aandeel van de bezoekers. Uiteraard kan bij het opstellen van een recreatieve visie gekozen worden om meer bezoekers van buiten de regio naar De Maashorst aan te trekken;

- Zorg dat eerst het horeca, dagrecreatie en route aanbod op orde komt, want dit zijn de publiekstrekkers waar recreanten voor naar De Maashorst komen. De *huidige invulling* van het aanbod van streekproducten en archeologische monumenten vormen namelijk op dit moment geen 'must-sees' of 'reasons to travel'. We beschouwen de streekproducten vooral als een mooie aanvulling op het aanbod. Vooral cultuurhistorie kan ontwikkeld worden tot een unique selling point voor De Maashorst, zie daarvoor kansrijke ontwikkelrichting 6.

Bovenstaande aanbevelingen leiden tot de volgende kansrijke ontwikkelrichtingen:

1. Horeca: voor inwoners meer aanbod voor lime;
2. Horeca: voor bezoekers meer aanbod voor rood en paars;
3. Dagrecreatie: voor inwoners en bezoekers meer aanbod voor groen;
4. Dagrecreatie: voor inwoners en bezoekers meer aanbod voor blauw en paars;
5. Routes: voor inwoners en bezoekers meer aanbod voor geel en lime;
6. Cultuurhistorie en streekproducten: verbreden van bestaande aanbod richting lime en geel.

Hieronder werken we de ontwikkelrichtingen in meer detail uit.

5.2 Ontwikkelrichting 1: Horeca ontwikkelen voor lime

Fotocollage ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

Voor recreanten met een lime leefstijl is het belangrijk om het gevoel te hebben er gewoon even tussen uit te zijn, gezellig met het gezin, zonder sociale verplichtingen. Ze zijn op zoek naar gezelligheid en vermaak. Ze vinden het erg belangrijk dat iedereen het naar hun zin heeft. Het hoeft allemaal niet zo heel bijzonder te zijn. Ook de betaalbaarheid is van belang voor de lime doelgroep. Buffetten en all you can eat-concepten passen bij deze groep. Als lime een restaurant bezoekt, moet het laagdrempelig zijn, vooral ook leuk voor de kinderen, niet te ingewikkeld en te vermoeiend. Ze waarderen het als de bediening een praatje maakt en oog heeft voor de kinderen en aanbiedingen. Het assortiment mag herkenbaar, ´gewoon´ en vertrouwd zijn, zoals pizza, patat en pannenkoeken.

Voorbeelden:
De Pannenkoekenbakker in Zeeland (www.pannenkoekenbakker.nl)
Het Grote Kabouterbos in Dronten (www.kabouterbosdronten.nl)

5.3 Ontwikkelrichting 2: Horeca voor rood en paars

Fotocollage ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

De rode en paarse consument houdt van ‘anders dan anders’, creatief en modern. Een kunstzinnige inrichting wordt bijvoorbeeld gewaardeerd. Vrijheid en inspiratie zijn belangrijke waarden voor deze doelgroepen. De rode en paarse gast wil graag nieuwe dingen zien en meemaken. Zij bezoeken graag nog niet ontdekte horecaplekjes. Qua assortiment stelt de rode en paarse toerist prijs op eigentijdse, bijzondere dranken en gerechten, inspelend op gezondheidstrends en duurzaamheid. De bediening mag vlot, casual of stijlvol gekleed zijn.

Waar paars en rood van elkaar verschillen?
Recreanten met een paarse leefstijl vinden ‘trendy’, kwaliteit en comfort ook belangrijk en kunnen allerlei smaaksensaties of andere zintuigelijke prikkelingen wel waarderen. Een verrassingsmenu past daar bij.

Voor mensen met een rode leefstijl mag het eventueel ook wat eenvoudiger (back-to-basic) zijn. Ze vinden duurzaamheid, voedsel uit de streek en gezonde en verantwoord gemaakte producten (zoals biologische en fairtrade producten) heel belangrijk. Een restaurant met een eigen moestuin wordt gewaardeerd.

Voorbeelden:
KIJK in Zeeland (kijkinzeeland.nl)
Pllek in Amsterdam (www.pllek.nl) / Bij Teus in Houten (www.bijteus.nl)

5.4 Ontwikkelrichting 3: Groene dagrecreatie

Fotocollage ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd en www.steltenberg.com

Rustig groen is een leefstijl die weinig voorzieningen en 'gedoe' zoekt. Ze zoeken privacy en houden van rust. Mooie wandelingen door stille gebieden waarbij je onderweg je eigen boterhammen opeet is voor groen een fijne manier om de dag door te brengen. Groene recreanten willen de drukte vermijden en gaan daarom dus niet graag naar evenementen en grote attracties. Dagrecreatie en vrijetijdsactiviteiten moeten niet te inspannend zijn, herkenbaar (van vroeger) en niet te druk.

Voorbeelden:
Bezoekerscentrum de Steltenberg in Volkel (www.steltenberg.com)
Koesafari Vechtdal Hoeve in Arriën (www.vechtdalhoeve.nl/koesafari) (tevens ook aantrekkelijk voor lime/geel)

5.5 Ontwikkelrichting 4: Dagrecreatie voor blauw en paars

Met de klok mee: rijden met slede honden, paardrijden, klimpark, muziekoptreden in opblaas-podium (Auke Zeldenrust, Omrop Fryslan), wielrennen, Kunstwerk: 'Zijspoor' (Karin van der Molen. Fotograaf: Pat van Boeckel)

Recreanten uit de paarse belevingswereld gaan in hun vrije tijd graag op zoek naar verrassende en inspirerende ervaringen, met name op het gebied van cultuur. Recreanten uit de blauwe belevingswereld zijn zelfverzekerd en vinden dat ze in hun vrije tijd wel wat luxe en stijlvolle ontspanning verdienen. Deze twee leefstijlen delen de wens voor een unieke beleving, liefst ook wel iets wat hip en trendy is, je moet met een verhaal thuis kunnen komen. Ze stellen kwaliteit en enige mate van comfort op prijs.

Voorbeelden:
The Duke Golf in Nistelrode (www.thedukegolf.nl)
City Break arrangement van Mooirivier in Dalfsen (www.mooirivier.nl)

5.6 Ontwikkelrichting 5: Meer routes voor geel en lime

Fotocollage ©Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

Wat geel en lime recreanten met elkaar delen als het gaat om natuur- en routebeleving is het gezellig fietsen en wandelen met het gezin, familie of vrienden en daarbij genieten van de omgeving. Een uitje met elkaar. Beide doelgroepen waarderen het open agrarische (cultuur)landschap en een leuke activiteit als onderdeel van het uitje, zoals een blotevoetenpad of kabouterpad.

Er zijn echter ook wel (grote) verschillen.
Recreanten met een gele leefstijlen zijn graag actief bezig en bezoeken tijdens de fiets- of wandeltocht graag een (eigentijdse) horecavoorziening. Actief bezig zijn vertaalt zich in lange afstanden, een prestatie neerzetten en struinen in de natuur. Gele leefstijlconsumenten vinden het interessant om grote grazers tegen te komen en vinden het niet erg om op onverharde paden te fietsen en wandelen.

Recreanten met een lime leefstijlen zijn daarentegen veel rustiger en zoeken minder spanning. Een fiets- of wandeltocht gaat om het maken van een ommetje: even het hoofd leeg maken. Lime is niet op zoek naar een prestatie leveren. Het gaat om een kort tochtje waarbij ze ook liever geen horeca bezoeken. Lime is meer dan geel geïnteresseerd in de natuur en vindt een bezoekerscentrum of een educatieve speurtocht voor de kinderen aantrekkelijk. Lime leefstijlconsumenten houden niet van grote grazers en onverharde paden.

Voorbeelden:
Kabouterpad bij Natuurcentrum De Maashorst (www.natuurcentrumdemaashorst.nl) (meer lime)
Happen en Trappen, overal in Nederland mogelijk (www.happenentrappen.nl) (meer geel)

5.7 Ontwikkelrichting 6: Verbreden streekproducten en cultuurhistorie naar lime en geel

Met de klok mee: picknick aan het water (MrsBrown via Pixabay), bloemen plukken (smblake via Pixabay), het geheime fort van Noviomagus (Bert Hendrix), spelt (molennooitgedagtbudel), selfie spot (dreamstime.com) en kookworkshop (missfromage.nl)

Alhoewel streekproducten en cultuurhistorie vaak een groen en aqua beleving hebben, is het zeker mogelijk om de beleving meer geel en lime te maken. Het gaat om het toevoegen van een meer actieve beleving: dus niet alleen kijken, langslopen en bij streekproducten iets kopen. Maar voelen, ervaren en spelen! Het 'iets leren' en duurzaamheid staan bij geel en lime niet centraal. Het moet leuk en gezellig zijn en is onderdeel van een uitje.

Gele leefstijlconsumenten zijn daarbij echte levensgenieters die houden van actief samen zijn. Ze zoeken graag de gezellige drukte op, recreëren is lekker eten, genieten en leuke dingen doen. Denk aan een kookworkshop, proeverij van streekproducten, festival bij de boer en een picknick van streekproducten. Of een speeltuin met als thema cultuurhistorie zónder educatief element of een eigentijds 'experience center'.

Voor lime is recreëren lekker vrij zijn, rust en ontspanning. Ze zijn gericht op het eigen gezin en zijn prijsgevoelig. Bloemen plukken, een speeltuin rondom een grafheuvel en een kleinschalig en laagdrempelig 'kom bij de boer langs' activiteit zal ze aanspreken.

Voorbeelden:
Het Paddenstoelenhuis in Berghem (www.hetpaddenstoelenhuis.nl) (geel/rood, maar vooral aqua)
Het geheime fort van Noviomagus in Nijmegen (deleemkuil.nl)
Kinderbuiten festival (bij de boer) in Rolde (www.drentslandschap.nl/event/kinderbuitenfestival)

6 Bijlagen

Bijlage 1 Beschrijving locaties enquêtes toegankelijkheid en drukte

Heische Tip

Heische Tip is een horeca gelegenheid, parkeerplaats én informatiepunt voor bezoek aan De Maashorst. De fietsroute loopt langs het terras. Het ligt in het oosten van De Maashorst, tegen het plaatsje Zeeland aan. De interviewlocatie was op en rondom het terras van Heische Tip en zowel voorbijgangers als mensen die op het terras zaten zijn benaderd. Er is op vrijdag 4 mei geënquêteerd, tijdens de vakantie, en het was droog, warm weer met een temperatuur van 24 graden rond 15u. Er zijn 20 interviews afgenomen.

Bedafse Bergen

De Bedafse Bergen vormen het zuidwestelijke deel van De Maashorst, en ligt ten zuiden van Nistelrode en ten westen van Uden. Het gebied bestaat uit een zandverstuiving, wat kleine vennen en bossen. Er zijn verschillende wandel, MTB en ruiterroutes. Er is een horeca voorziening, namelijk Gasterij de Pier. Auto's staan langs de weg geparkeerd. De interviewlocatie was bij de ingang naar de zandverstuiving net voorbij Gasterij de Pier en op het stuifzand zelf. Er is op zondag 6 mei geënquêteerd en het was droog, warm weer met een temperatuur van 26 graden rond 15u. De meeste recreanten kwamen om te picknicken en te spelen. Er waren die dag twee grotere groepen: jeu de boules toernooi en een verjaardagsfeest. Er zijn 21 interviews afgenomen.

Natuurcenrum Maashort

Natuurcentrum Maashorst ligt relatief centraal in De Maashorst, in de buurt van Slabroek. Bij het Natuurcentrum is een paar honderd meter er vandaan een nieuwe parkeerplaats aangelegd. Bij het centrum zelf is een kleine horeca voorziening met zelfbediening, een terras, speeltuin, informatieborden buiten, informatieruimte binnen, en parkeerplaats voor fietsers. De interviewlocatie was bij de informatieborden, aan de voorkant van het natuurcentrum en op het terras van het natuurcentrum. Er is op donderdag 10 mei geënquêteerd (Hemelvaart). In de ochtend was het koud en regenachtig. Vanaf 12u werd het droog en warmer en rond 15u was het ongeveer 20 graden. Er waren relatief veel recreanten die er voor het eerst waren. Er was die dag een fietstocht georganiseerd 'Vat oe fiets', met 1.500 deelnemers. Er zijn 29 interviews afgenomen.

Natuurgebied Herperduin

Natuurgebied Herperduin (officiële naam: de Herpse Bossen), is een natuur- en recreatiegebied ten westen van Herpen en ten noorden van Schaijk. Het gebied bestaat uit een zandverstuiving en enkele plassen, het Klompven en het Groot Ganzenven. Er is een grote parkeerplaats aanwezig met twee horecagelegenheden, de Kriekeput, tevens natuurpoort voor De Maashorst. Aan de andere kant van de Schaijkseweg ligt het Pannenkoeken restaurant Pan & Zo en het Speelbos 'Das Leuk'. De interviewlocatie was bij de informatieborden bij de Kriekeput en daarnaast ook aan de ingang van de Bosweg, bij het speelbos en restaurant Pan & Zo. Er is op woensdag 2 mei geënquêteerd, dit was in de meivakantie. Het was zonnig en droog en ongeveer rond de 15 graden. Er waren veel mensen die de hond kwamen uitlaten, wandelen en fietsen. In de middag kwamen er veel gezinnen met kinderen naar het Speelbos. Er zijn 27 interviews afgenomen.

Bomenpark

Het bomenpark is gelegen aan de rand van De Maashorst in Heesch. Het is het start en eindpunt van een wandeling van ongeveer 2 kilometer door het arboretum (bomenpark) dat rond het bosmeer ligt. Daarnaast is het een knooppunt in het provinciale fietsroutenetwerk en een startpunt voor De Maashorst. Het bomenpark is tevens een restaurant met een groot terras aan het water en een ruimte parkeerplaats. Een deel van het bomenpark is een hondenlosloopgebied. Er is op donderdag 3 mei geënquêteerd, dit was in de meivakantie. Het was zonnig en droog en ongeveer rond de 15 graden. Er waren veel mensen die de hond kwamen uitlaten,

en veel wandelaars. De interviews zijn in het gehele bomenpark afgenomen. Er zijn 28 interviews afgenomen.

Openlucht theater Naat Piek

Openluchttheater Naat Piek ligt aan de rand van De Maashorst bij Uden. Er is een kleine parkeerplaats en een picknickplaats met verschillende borden over de fiets en wandelknooppunten. Er is geen horeca en er zijn geen toiletten, het is geen officieel startpunt van De Maashorst. De locatie is gelegen aan het Slingerpad. Er is op vrijdag 11 mei geënquêteerd, dit was de dag na hemelvaart, dus een vrije dag voor veel mensen. Het was zonnig en droog en ongeveer rond de 18 graden. Er waren veel mensen die de hond kwamen uitlaten, veel wandelaars en fietsers. In de ochtend was er een trimgroep, daarnaast reed er een groep met crossmotoren door het bos. Er zijn 24 interviews afgenomen.

Bijlage 2 Vragenlijst beleving drukte en toegankelijkheid

Context interviewlocatie

Datum:

Tijd:

Weer / temperatuur:

Locatie van het interview:

- ER Natuurgebied Herperduin (Schaijkseweg 5, 5373 KL Herpen, 14 0412) / Bord Kriekseput
- ER Openlucht theater Naat Piek (Pnemstraat 1, 5406 XA Uden, 0413 261 622) *(11 mei)*
- ER Bomenpark (Vorsselweg 3, 5384 RW Heesch, 0412 473 074)
- AP Heische Tip (Straatsven 4, 5411 RS Zeeland, 0486 451 458)
- AP Natuurcentrum Maashorst (Erenakkerstraat 5, 5388 SZ Nistelrode, 0412 611 945) *(11 mei)*
- AP Bedafse Bergen (Gasterij de Pier, Schansweg 3, 5406 TP Uden, 0413 265 930)

Algemeen

1. Inleidende vraag: Wat komt u vandaag doen in De Maashorst? Welke activiteiten gaat u ondernemen?
   - Wandelen
   - Fietsen
   - Anders, …
   - Bezoek horeca
   - Bezoek museum / centrum

2. Mag ik uw leeftijd noteren?
   - 15-19
   - 20-29
   - 30-39
   - 40-54
   - 55-64
   - 65-74
   - 75+
   - Geen antwoord

3. Geslacht [ENQ: stilzwijgend noteren]
   - Man
   - Vrouw

4. Wat is uw groepssamenstelling? Meerdere antwoorden mogelijk
   - Alleen
   - met grootouder(s)
   - met partner/echtgeno(o)t(e)
   - met school/bedrijf/vereniging
   - met kinderen 0 t/m 3 jaar
   - met kinderen 4 t/m 12 jaar
   - met kinderen 13 t/m 17 jaar
   - met kinderen 18+
   - met overige familieleden/lid
   - met vrienden/kennissen
   - met een ander soort groepsleden
   - geen antwoord

5. Groepsgrootte [ENQ: stilzwijgend noteren]

6. Wat zijn de cijfers van uw postcode (woonadres)?

Toegankelijkheid

7. [ENQ: volledige vraag oplezen] Vindt u De Maashorst toegankelijk en veilig? Kunt u op elk moment naar de plekken waar u graag wilt zijn? En de dingen doen die u graag wilt doen?
   - o Nee (door naar vraag 10)
   - o Ja

   Uitleg: …

8. Zijn er plekken, situaties of momenten waar u knelpunten ervaart op het gebied van toegankelijkheid en veiligheid? En kunt u het knelpunt beschrijven?

Locatie / situatie / moment	Knelpunt

9. Welke ideeën heeft u om deze knelpunten eventueel op te lossen?

Locatie / Knelpunt	Oplossing

Beleving van drukte, vandaag

10. Kunt u aangeven hoe rustig of druk u het vandaag in De Maashorst vindt?
    - o Te rustig
    - o Rustig
    - o Niet rustig / niet druk
    - o Druk
    - o Te druk

11. Kunt u uw antwoord toelichten? Waarom vindt u het [antwoord vraag 10 invullen]? Welke factoren spelen een rol? [ENQ: doorvragen] *Open vraag.*

    Aanvinken wat van toepassing is [ENQ: zelf invullen, *niet* voorlezen]:
    - o Ik zie (te) veel / weinig mensen zitten, wandelen, fietsen, sporten, … / honden / …
    - o Ik hoor (te) veel / weinig mensen / muziek / lawaai / …
    - o Ik hoefde niet/wel lang te zoeken of te wachten op parkeerplaats
    - o Ik moest niet/wel lang wachten bij toilet / horeca / …
    - o Ik zie geen/veel afval
    - o Ik heb wel/geen overzicht
    - o Ik kan wel/niet doen wat ik wil, ik kan wel/niet kiezen wat wil
    - o Ik kan wel/geen bankje of picknickplek vinden

    Open antwoord: …

12. Is het vandaag rustiger / drukker of zoals u het had verwacht?
    - o Veel rustiger dan verwacht
    - o Rustiger dan verwacht
    - o Even druk als verwacht
    - o Drukker dan verwacht
    - o Veel drukker dan verwacht

    [ENQ: Doorvragen op de verwachting: Wat had u verwacht dan? Waarom?]
    Uitleg: …

13. Kunt u aangeven waar, dus op welke plekken in De Maashorst, u het vandaag rustig, druk of zelfs te druk vindt? Kaart erbij pakken of vragen naar omschrijving/ naam. [ENQ: Lijst hieronder *niet* oplezen]

Natuurgebied Herperduin o De Kriekput (horeca) o Pannenkoekenhuis o Speelbos Das Leuk o Restaurant Herperduin o Trimparcours o Klompven (natuur) o Ganzenven (natuur) o Openlucht theater	Bedafse Bergen o Viewpoint brandtoren o Hullie speelboerderij o Theehuis in't Groen/ Rakttuin o Restaurant de Teugel o Openlucht bioscoop o Opgang zandverstuiving	Heische Tip o Heische Tip (horeca) o De Pannenkoekenbakker o P-plaats Steenbergen
Bomenpark, Heesch o Bomenpark (horeca)	Natuurcentrum Maashorst o Natuurcentrum o Kabouterbos	Openlucht theater Naat Piek o Openlucht theater Naat Piek o De Pannenkoekenbakker

Andere locaties / opmerkingen: …

Beleving van drukte, andere momenten

14. Komt u vaker in De Maashorst?
    - o Nee (door naar vraag 19)
    - o Ja, hoe vaak?
      Invullen cijfer: ……. per jaar / maand / week (doorstrepen wat niet van toepassing is)

15. Kunt u aangeven hoe rustig of druk u De Maashorst in het algemeen vindt?
    - o Te rustig
    - o Rustig
    - o Niet rustig / niet druk
    - o Druk
    - o Te druk

16. Kunt u uw antwoord toelichten? Waarom vindt u het [antwoord vraag 15 invullen]? Welke factoren spelen een rol? [ENQ: doorvragen] *Open vraag.*

    Aanvinken wat van toepassing is [ENQ: zelf invullen, ***niet*** voorlezen]:
    - o Ik zag (te) veel / weinig mensen zitten, wandelen, fietsen, sporten, … / honden / …
    - o Ik hoorde (te) veel / weinig mensen / muziek / lawaai / …
    - o Ik hoefde niet/wel lang te zoeken of te wachten op parkeerplaats
    - o Ik moest niet/wel lang wachten bij toilet / horeca / …
    - o Ik zag geen/veel afval
    - o Ik had wel/geen overzicht
    - o Ik kon wel/niet doen wat ik wil, ik kan wel/niet kiezen wat wil
    - o Ik kon wel/geen bankje of picknickplek vinden

    Open antwoord: …

17. Kunt u aangeven welke momenten in het afgelopen jaar het voor u **te druk** was in De Maashorst? [ENQ: vraag waar mogelijk door op het tijdvak: vroege of late ochtend, middag, avond]

    Weekdagen
    - o Maandag
    - o Dinsdag
    - o Woensdag
    - o Donderdag
    - o Vrijdag
    - o Zaterdag
    - o Zondag

    Feestdagen
    - o Nieuwjaarsdag
    - o Goede vrijdag
    - o 1e Paasdag
    - o 2e Paasdag
    - o Hemelvaartsdag
    - o 1e Pinksterdag
    - o 2e Pinksterdag
    - o 1e Kerstdag
    - o 2e Kerstdag

    Vakanties
    - o Kerstvakantie
    - o Voorjaarsvakantie
    - o Meivakantie
    - o Zomervakantie
    - o Herfstvakantie

    - o **Evenement**, welke:

    Andere momenten / opmerkingen:

18. Kunt u aangeven waar, dus op welke plekken in De Maashorst, u het vandaag rustig, druk of zelfs te druk vindt? Kaart erbij pakken of vragen naar omschrijving/ naam. [ENQ: Lijst hieronder *niet* oplezen]

Natuurgebied Herperduin o De Kriekput (horeca) o Pannenkoekenhuis o Speelbos Das Leuk o Restaurant Herperduin o Trimparcours o Klompven (natuur) o Ganzenven (natuur) o Openlucht theater	Bedafse Bergen o Viewpoint brandtoren o Hullie speelboerderij o Theehuis in't Groen/ Rakttuin o Restaurant de Teugel o Openlucht bioscoop o Opgang zandverstuiving	Heische Tip o Heische Tip (horeca) o De Pannenkoekenbakker o P-plaats Steenbergen
Bomenpark, Heesch o Bomenpark (horeca)	Natuurcentrum Maashorst o Natuurcentrum o Kabouterbos	Openlucht theater Naat Piek o Openlucht theater Naat Piek o De Pannenkoekenbakker

Andere locaties / opmerkingen: …

Knelpunten drukte oplossen

19. [alleen vragen als respondent het te druk vindt]
U heeft aangegeven dat u het [ENQ: kiezen uit: vandaag / wel eens] op [locatie / moment] als *te druk* ervaart. Welke ideeën heeft u om dit probleem eventueel op te lossen? *Open vraag.*
Probeer specifiek te zijn: welke locatie en welk moment!

Aanvinken wat van toepassing is [ENQ: zelf invullen, ***niet*** voorlezen]:
- o Andere plekken aantrekkelijk maken, namelijk …
- o Andere / meerdere routes
- o Extra parkeerplaats
- o Meer voorzieningen
- o Verwachtingen managen (online / offline)

Antwoord: …

Leefstijlen

De laatste twee vragen gaan wat dieper in op u als persoon. We vragen u naar wat karakterkenmerken en waarden die u belangrijk vindt. [NB enquêteur kan uitleggen wat het nut van deze vragen zijn en benoemen dat het anoniem is. Kenmerken worden niet voorgelezen, zodat respondenten zelf een keuze kunnen maken].

20. Welke karakterkenmerken passen het beste bij u?
U kunt maximaal 7 antwoorden kiezen.

- o een beetje verlegen
- o keurig
- o leidinggevend
- o kalm
- o vlot
- o gewoon
- o klasse
- o intelligent
- o een beetje ongeduldig
- o capabel
- o serieus
- o eigenwijs
- o eerlijk
- o spontaan
- o eigenlijk wat brutaal
- o behulpzaam
- o assertief
- o sterk karakter
- o zakelijk
- o nuchter

- o kritisch
- o avontuurlijk
- o gezellig
- o enthousiast
- o geïnteresseerd in anderen
- o sympathiek
- o zelfverzekerd
- o evenwichtig
- o zachtaardig
- o energiek
- o bedachtzaam
- o vrolijk
- o joviaal
- o zelfbewust
- o hartstochtelijk

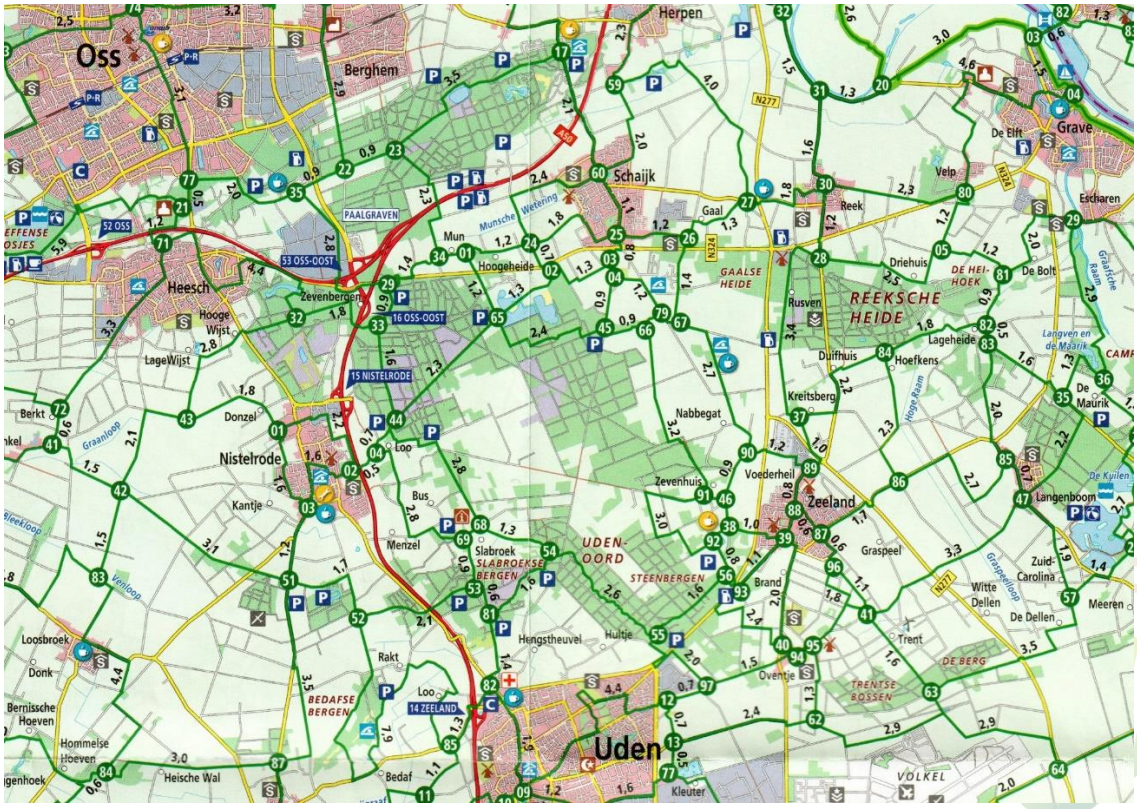
21. Welke waarden passen het beste bij u?
U kunt maximaal 6 antwoorden kiezen.

- o geloven in jezelf
- o sociale verbondenheid
- o geborgenheid
- o expressie, uniek zijn
- o zelfontplooiing, groeien
- o hartstocht, passie
- o anonimiteit
- o onafhankelijkheid
- o enthousiasme
- o solidariteit
- o rationaliteit
- o succes in het leven
- o genieten van het leven
- o intimiteit
- o status
- o uitdaging, prikkeling
- o sociale harmonie
- o privacy, rust
- o erkenning van prestaties
- o vriendschap
- o respect
- o heldendom, glorie

Afronding

22. Heeft u ten slotte nog opmerkingen die niet in deze vragenlijst aan bod zijn gekomen?

Dit was de laatste vraag. Bedankt voor uw medewerking!

Legenda: X vandaag 0 ander moment

Bijlage 3 Lijst onderzochte bedrijven inclusief kleuring

Bedrijf / voorziening	Categorie	Rood	Geel	Lime	Groen	Aqua	Blauw	Paars
Belevingskunstwerken	Cultuurh.	x				x		
Grafheuvel Brobbelbies	Cultuurh.				x	x		
Grafheuvel Hooge Vorssel	Cultuurh.				x	x		
Grafheuvel Hemelrijk Schaijk	Cultuurh.				X	X		
Loopgraaf	Cultuurh.				x	x		
Paalgraven	Cultuurh.				x	x		
Schutkooi	Cultuurh.				x	x		
Urnenveld Slabroek	Cultuurh.				X	x		
Vorstengraf	Cultuurh.				x	x		
Alpacafarm Vorstenbosch	Dagrecr.	x	x			x		
Bezoekerscentrum De Steltenberg	Dagrecr.			x	x	x		
Boer Bens	Dagrecr.			x	x			
De Mastworp Fiets- en Buitensport	Dagrecr.	x	x					x
De Uitstapjesspecialist	Dagrecr.		x	x		x		
Docus de das avonturenpad	Dagrecr.		x	x		x		
Ezelwandelingen	Dagrecr.	x	x			x		
Hof van Donzel kinderboerderij	Dagrecr.	x	x	x				
Los door het Bos	Dagrecr.		x	x				
M2E Outdoor	Dagrecr.		x	x	x			
MRK	Dagrecr.		x	x	x	x		
Natuur speelbos KLAUTERWOUD	Dagrecr.		x	x				
Natuurcentrum De Maashorst	Dagrecr.			x	x	x		
Natuurspeelterrein Schaijk	Dagrecr.		x	x		x		
Speelbos Herperduin	Dagrecr.	x	x					
The Duke	Dagrecr.						x	x
Theater Hoessenbosch	Dagrecr.		x	x				
Theater Naat Piek	Dagrecr.		x			x		

Bedrijf / voorziening	Categorie	Rood	Geel	Lime	Groen	Aqua	Blauw	Paars
Brasserie 't Oude Raadhuis	Horeca				x	x		
De Boshut	Horeca	x	x			x		
De Brabantse Hoeve	Horeca		x			x		
De Kriekeput	Horeca		x	x				
De Naaldhof	Horeca		x			x	x	
De Nistel	Horeca	x	x			x	x	
De Pannekoekenbakker	Horeca		x	x				
De Toren Eten & Drinken	Horeca		x	X				
Eetcafé 't Pumpke	Horeca				x	x		
Eetcafe De Notaris	Horeca		x			x		x
Eeterij D'n Oven	Horeca		x	x				
Heische Tip	Horeca		x	x				
Herberg den Brouwer	Horeca			x	x			
Hof van Donzel	Horeca		x	x				
KIJK (Koffie, IJs en Kunst)	Horeca	x	x				x	x
Nieuw Schaijk	Horeca		x	x	x			
Ons Eethuys	Horeca		x	x	x			
Pan&Zo pannenkoeken restaurant	Horeca		x					x
Restaurant – zaal 't Putje	Horeca			x	x	x		
Restaurant 't Bomenpark Heesch	Horeca		x				x	
Restaurant De Pastorie	Horeca				x	x	x	
Restaurant De Waard	Horeca			x	x	x		
Restaurant Herperduin	Horeca		x			x	x	
Restaurant Wolters	Horeca		x			x		x
t Oventje	Horeca			x	x	x		
Bierbrouwerij Wilskracht	Streekpr.				x	x		
Bijenteeltmuseum Ecopoll	Streekpr.				x	x		
Boerderij 'De Bosrand'	Streekpr.			x	x	x		
Boerderijwinkel De Twee Linden	Streekpr.	x				x		

Bedrijf / voorziening	Categorie	Rood	Geel	Lime	Groen	Aqua	Blauw	Paars
Cleefshoeve	Streekpr.			x	x	x		
De Heische Hoeve	Streekpr.		x			x		
De Kreitsberg, wijngaard	Streekpr.		x			x		
Groentenwinkel De Kas	Streekpr.				x	x		
Kersenboomgaard d'n Kersepluk	Streekpr.				x	x		
Landerij van Tosse	Streekpr.	x				x		
Op het Erf	Streekpr.	x	x			x		
Paddenstoelenkwekerij van de Vorle	Streekpr.	x	x			x		
Tuinderij Tuureind	Streekpr.		x			x		
Adellijke bossen	fietsen				x	x		
Docus de Das familieroute	fietsen		x	x				
Door De Maashorst	fietsen				x	x		
Happen en Trappen Maashorst route	fietsen	x	x				x	x
Happen en Trappen Rondje Bijzonder Bernheze	fietsen	x	x			x	x	x
Herperduin en De Maashorst	fietsen		x	x				
Hoge Wijstroute	fietsen		x	x		x		
Maashorst	fietsen	x	x			x	x	x
Ontdek De Maashorst en Uden	fietsen	x	x			x	x	x
Op Boevenpad	fietsen		x	x		x		
Reeksche Heide en Schaijksche Heide	fietsen		x	x	x	x		
Vakantiepark Herperduin	fietsen			x	x	x		
Van Bossche Bol tot Bossche School	fietsen	x				x	x	x
Rondje Herperduin	mtb	x	x				x	x
Rondje Loosbroek	mtb	x	x				x	x
Rondje Reek	mtb	x	x				x	x
Rondje Schaijkse Heide	mtb	x	x				x	x

Bedrijf / voorziening	Categorie	Rood	Geel	Lime	Groen	Aqua	Blauw	Paars
Rondje Uden	mtb	x	x				x	x
Bedafse Bergen	wandelen	x			x	x		
Berg en breuk route	wandelen			x	x	x		
Wandelroute 1 Schaijk - Herperduin	wandelen			x	x	x		
Wandelroute 2 Breeter	wandelen			x	x	x		
Wandelroute 3 Mun – Munse Heide	wandelen	x	x		x	x		x
Wandelroute 4 Kuilen	wandelen	x	x		x	x		x
Wandelroute 5 Ontginning	wandelen	x	x		x	x		x
Wandelroute 6 Gaal – Gaalse Heide	wandelen			x	x	x		
Wandelroute 12 Reekse Bossen	wandelen			x	x	x		
Wandelroute 14 Nabbegatspad	wandelen	x	x			x	x	x
Wandelroute 15 Boomfeestpad	wandelen			x	x	x		
Wandelroute 16 Akkerpad	wandelen	x	x			x	x	x
Wandelroute 17 Trentsche Bosschenpad	wandelen	x	x			x	x	x
Doden- en godenlandschap	wandelen	x				x		x
GPS route 4 km	wandelen	x	x				x	x
GPS route 8 km	wandelen	x	x				x	x
GPS route 9 km	wandelen	x	x				x	x
GPS route 20 km	wandelen	x	x				x	x
Herpse bossen	wandelen			x	x	x		
Kabouterpad	wandelen		x	x				
Kanonsbergroute	wandelen	x				x		x
Lange afstands Airbornepad	wandelen	x	x			x		x
LAW 13 (06) A50 – Odiliapeel	wandelen	x	x				x	x
Maashorstboeren: route Hengstheuvel en Hultje	wandelen			x	x	x		

Bedrijf / voorziening	Categorie	Rood	Geel	Lime	Groen	Aqua	Blauw	Paars
Maashorstboeren: route Schaijkse Heide Nabbegat	wandelen			x	x	x		
Maashorstboeren: route Udens Broek – Langs de Leijgraaf naar de Hoogstraat	wandelen			x	x	x		
Maashorstboeren: route Menzel	wandelen			x	x	x		
Maashorstboeren: Loo Hoog en nat	wandelen			x	x	x		
Maashorstboeren: route Hog- en Leghei Mun	wandelen			x	x	x		
Osje route	wandelen		x	x		x		

Bijlage 4 Kleuring van recreatieve routes

Voor de 'kleuring' / expert judgement van de recreatieve routes hebben we alle 48 routes geanalyseerd op de volgende vijf elementen:

1. De lengte van de route (ommetje, langeafstand pad);
2. Thema van de route (natuur, kunst, oorlog en vrede, etc.)
3. Type ondergrond (verhard, onverhard, half verhard)
4. Aantal en type voorzieningen langs de route (o.a. horeca)
5. Type landschap (natuur, agrarisch landschap, etc.)

Hierbij hebben we gebruik gemaakt van de gegevens over fietsen en wandelen uit de Toolkit Natuurbeleving (Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, 2016): http://www.ruimteenvrijetijd.nl/doc/Toolkit Natuurbeleving - def.pdf, zie samenvatting hieronder.

Creatief en inspirerend rood

Ondernemend paars

Stijlvol en luxe blauw

Ingetogen aqua

Uitbundig geel

Gezellig lime

Rustig groen

In de tabel B4.1 op de volgende bladzijden geven we onze analyse en kleuring van de onderzochte recreatieve routes. Belangrijk: We hebben voor de kleuring van de routes *geen* weging van de capaciteit toegepast (dus hoeveel wandelaars of fietsers gebruik maken van de betreffende route). Ook de lengte van de verschillende routes is niet meegewogen, omdat het aantal aangeboden routes van belang is en niet de lengte.

Tabel B4.1 Analyse en kleuring van de recreatieve routes in De Maashorst

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
1	Adellijke bossen fietsroute	fietsen	Kerkstraat, Zeeland	33 km. Maakt gebruik van fietsknooppunten. Route gaat door de plaatsen Nistelrode, Uden en Zeeland, de Schaijckse heide en de zuidkant van De Maashorst. De route omschrijving gaat over de drie dorpen en hun geschiedenis. Thema is cultureel, lekker en natuurlijk. De aangeboden afstapmogelijkheden zijn Natuurcentrum De Maashorst, Molen van Jetten, bezoekerscentrum Steltenberg en verschillende horeca gelegenheden (van 'betaalbaar' / cafetaria tot wat luxer 'bourgondisch genieten'. Route kan in een app gedownload worden of geprint.	De beschrijving van de route is wat saai en droog, vooral gericht op informeren en wat je onderweg gaat zien en waar je kan afstappen. Er wordt niets over kinderen gezegd bijvoorbeeld. De afstapmogelijkheden worden als optioneel aangeboden. De beleving richt zich op aqua en groen.	> link
2	Docus de Das familieroute (3 variaties)	fietsen	De Heische Tip	7, 22, 23 km. Maakt gebruik van fietsknooppunten. Route gaat grotendeels door bossen en over fietspaden. Onderweg veel rustpunten en horeca. Docus de Das is een figuurtje dat de kinderen aanspoort naar zijn avonturenpad te gaan en bij Natuurcentrum Maashorst te kijken hoe dassen in het echt leven (en een ijsje te eten). De folder promoot Docus de Das gadget zoals een knuffel en geeft 'tips voor kids', plekken waar een speeltuin, zwemplek is en een verrassingstasje te krijgen.	Gericht op een gezellig dagje uit met het gezin, waarbij fietsen en spelen met elkaar samen gaat. Docus de Das geeft de route een beetje sfeer. De route is ook een klein beetje educatief, maar focus ligt op gezelligheid. Interessant voor geel en lime.	> link > link
3	Door De Maashorst	fietsen	Knooppunt 30, Reek	28 km. Maakt gebruik van de fietsknooppunten. Route gaat door heidevelden, bossen en langs dorpen. De beschrijving legt de nadruk op de wijstreservaten van de Maasthorst, hoe die zijn ontstaan en hoe bijzonder dit landschap is. Thema is dorpen, landelijk en natuurlijk. Er zijn een aantal afstapmogelijkheden:	De beschrijving van de route is wat saai en droog, vooral gericht op informeren en wat je onderweg gaat zien en waar je kan afstappen. Er wordt niets over kinderen gezegd	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
				Natuurcentrum De Maashorst, Zorgboerderij, bezoekerscentrum Steltenberg en twee horeca gelegenheden.	bijvoorbeeld. De afstapmogelijkheden worden als optioneel aangeboden. De beleving richt zich op aqua en groen.	
4	Happen en Trappen Maashorst route	fietsen	Hap & Sap, Kerstraat, Zeeland	49 km. €39,95 op vijf locaties eten & drinken en tussen de horeca plekken fietsen door De Maashorst. Deelnemers krijgen een fietsroute en fietskaarthouder. Afwisselend landschap van duinen, bossen, en water. Mogelijk wisenten zien. Aangesloten horeca varieert van oubollige sfeer (bruin café) met traditionele gerechten als saté van de haas met friet tot meer luxe zoals een trio van bijzondere vis of eend en een klassieke sfeer met kunst aan de muur.	Nadruk op combinatie horeca, fietsen en omgeving verkennen. Interessant voor met name geel, die van gezelligheid houdt en de combinatie van iets doen met horeca bezoek aantrekkelijk vindt. Het zien van wild vinden ze leuk en spannend. Ook leuk voor rood, blauw en paars.	> link
5	Happen en Trappen Rondje Bijzonder Bernheze	fietsen	Teugel Resort Uden, Bedafseweg 22, Uden	48 km. €39,95 op vijf locaties eten & drinken en tussen de horeca plekken fietsen door De Maashorst. Deelnemers krijgen een fietsroute en fietskaarthouder. Afwisselend landschap van duinen, bossen, en water. “Natuurliefhebbers worden hier op hun wenken bediend.” Verharde en onverharde paden. Je komt langs een museumboerderij en kan afstappen voor natuureducatie, arboretum, natuurcentrum Maashorst. Aangesloten horeca is gericht op de streek: boerderijen met ‘boerenlunch’ of wat klassieker / luxer.	Nadruk ligt op de streek verkennen en iets leren onderweg. Horeca meer ‘high-end’, maar ook proeverijen. Interessant voor geel en aqua. Ook leuk voor rood, blauw en paars.	> link
6	Herperduin en De Maashorst	fietsen	Natuurpoort Kriekeput	22 km. Fietsroute door Herperduin, Schaijkse Heide, en noordkant van De Maashorst, via het dorp Schaijk terug naar startpunt Natuurpoort Kriekeput. Bij de Natuurpoort zit een paviljoen met overdekt en openlucht zwembad en speeltuin. Het	Gevarieerde fietsroute, maar relatief kort. Nadruk ligt op het afstappen bij ‘smakelijke onderbrekingen’. Ook het paviljoen biedt bijna een volledig	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
				paviljoen heeft een bijzondere kopa-oven, hightea en proeverijen met 'lokale' gerechten als Maashorst tosti. Aan de overkant is het eigentijdse pannenkoekenrestaurant. Door bossen, heide en dorpen.	dagje uit. Interessant voor vooral geel en in minder mate lime.	
7	Hoge Wijstroute	fietsen	Knooppunt 85, Uden	31,4 km. Relatief korte route via fietsknooppunten systeem. Route gaat langs Peelrandbreuk, de wijstgronden en van horst (hoog) naar slenk (laag). Onderweg voorzien van diverse informatieborden over dit unieke natuurverschijnsel. Bosrijke omgeving, ook langs heide en dorpen/bebouwing. Veel punten onderweg: langs Natuurcentrum De Maashorst, kabouterbos, verschillende horeca voorzieningen(Van der Valk hotel en Gasterij de Pier), Hullie speelboerderij, uitkijktoren. Gevarieerd aanbod.	Nadruk op informatie over een uniek natuurverschijnsel. Verschillende voorzieningen, ook voor kinderen, onderweg. Interessant voor met name geel en aqua. In minder mate ook lime.	> link
8	Maashorst	fietsen	Knooppunt 32, Heesch	59 km. Via fietsknooppuntensysteem. "De fietstocht slingert door de en door het natuur- en recreatiegebied het Graafse Raamdal en het naaldbosgebied van de Langenboomse Bossen." Veel afwisseling: bos, heide, dorpen en plassen. Ondergrond is afwisselend verhard (asfalt) en onverhard. Soms smalle en soms brede paadjes. Langs grote grazers. Gaat langs Natuurcentrum Maashorst, Kabouterbos, Crêperie De Pannenkoekenbakker, Café5't Oventje, bezoekerscentrum Steltenberg, horeca De Kriekeput, pannenkoekenhuis Pan & Zo, horeca Bomenpark.	Relatief lange route met veel afwisseling, qua landschap en ondergrond. Meerdere voorzieningen onderweg. Interessant voor blauw, paars, rood, geel en aqua.	> link *Kortere versie: link*
9	Ontdek De Maashorst en Uden	fietsen	VVV, Uden	38 of 50 km. Via het fietsknooppunten systeem. Route langs Schaijscke heide, Bedafse Bergen, centrale deel van De Maashorst, het dorp Uden en Vonkel. Langs gevarieerde	De standaard route is 50 km, dus relatief lang. Nadruk ligt op de streek	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
				landschappen: bos, heide en dorpen. Er zijn vele voorzieningen langs de route, maar de folder licht deze er uit: verschillende VVV's, molens, Steltenberg, Duits lijntje, museum voor Religieuze kunst, Bedafse Bergen en Uden zelf. Focus op cultuur, cultuurhistorie en natuur. Horeca is 'bijzaak'.	verkennen. Interessant voor rood, paars, blauw, geel maar vooral aqua.	
10	Op Boevenpad	fietsen	Natuurcentrum De Maashorst, Nistelrode	30 km. "Tijdens deze verrassende en vrolijke fietstocht dwars door het fraaie Natuurgebied De Maashorst laat schurk Kobus van der Schlossen, die in de 17e eeuw deze omgeving onveilig maakte, u de mooiste en interessantste plaatsen zien." Een gratis App met tekst en filmpjes. Teksten gaat over bijvoorbeeld ecoduct, ontstaan van stuifduinen, het wijstverschijnsel, etc. Is niet heel eigentijds of spannend. Passief, geen speurtocht of doe-dingen. Filmpjes vertellen verhaal van Kobus die zijn geld zoekt. Route app geeft informatie over bankjes, horeca en de Docus de Das wandeling.	Nadruk ligt op iets leren over de natuur en natuurverschijnselen. Alleen deelnemen via de gratis route app. Interessant voor met name aqua, maar ook geel en lime.	> link
11	Reeksche Heide en Schaijckse Heide	fietsen	Natuurpoort Kriekeput	30 km. Maakt gebruik van fietsknooppunten. Highlights zijn niet alleen de heidevelden, maar ook de molens en een deel van de Liberation route. Er wordt aangeraden om te stoppen om naar de verhalen te luisteren. Route.nl noemt een aantal pauzeplaatsen, variërend van eigentijds tot oubollig. Onderweg komen fietsers wel langs andere punten.	Relatief korte route. Nadruk ligt op de streek verkennen en iets leren over de molens en de geschiedenis van de plek. De horeca onderweg is 'bijzaak'. Gericht op aqua, in minder mate interessant voor lime, geel en groen.	> link
12	Vakantiepark Herperduin	fietsen	Vakantiepark de Herperduin	34 km. Gaat door bosrijk gebied en langs wegen in de regio / bebouwing. De beschrijving is gericht op de eigen gasten, die een fietsrondje kunnen maken. De beschrijving geeft informatie over	Gericht op eigen gasten, laagdrempelige horeca en voorzieningen. Gericht op kunst en	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
				andere verblijfsaccommodatie op de route waar in de kantine wat gedronken kan worden en noemt de natuur, het natuurcentrum en kunstuitleen en religieuze kunst.	natuur. Interessant voor groen, lime en aqua.	
13	Van Bossche Bol tot Bossche School	fietsen	Heische Tip, Zeeland	50 km. Maakt gebruik van fietsknooppunten. Er is een folder van 12 pagina's (!) en de route is gratis te downloaden in de app Beleefroutes. Ongeveer een derde van de route gaat langs/door De Maashorst (Schaijkse Heide, oostkant Maashorst en Reeksche Heide). De rest van de route voert langs de Maas. Het is een route langs Brabantse dorpen en vestingstadjes, waarbij wordt aangeraden de route te starten met koffie en een Bossche Bol. De route gaat langs panden die gebouwd zijn in de Bossche School stijl. Veel afwisseling: rivier, heide, bossen, dorpen en zandduinen. De folder geeft veel uitleg en informatie (véél tekst!). Docus de Das Avonturenpad wordt ook uitgelicht.	De folder en app zijn gericht op (veel) informatie over de architectuur en natuur. Veel tekst en foto's, maar wel zenden (passief) en niet actief. Vooral interessant voor aqua, maar ook rood, blauw en paars zullen vanwege de cultuur en de app de route aansprekend vinden.	> link
14	Rondje Herperduin	mtb		14 km. Technische route door natuurgebied Herperduin met veel heuvelruggen en singletracks. Voor gevorderden.	Fysieke uitdaging. Interessant voor paars, rood, blauw en geel.	> link
15	Rondje Loosbroek	mtb		16 km. Zware route door agrarisch gebied, veel karresporen en onderhoudspaden.	Fysieke uitdaging. Interessant voor paars, rood, blauw en geel.	> link
16	Rondje Reek	mtb		6 km. Technische route door de Reekse Heide met veel wendingen, deels over voormalige crossbaan.	Fysieke uitdaging. Interessant voor paars, rood, blauw en geel.	> link
17	Rondje Schaijkse Heide	mtb		31 km. Route rondom de natuurkern en het begrazingsgebied van natuurgebied De Maashorst.	Fysieke uitdaging. Interessant voor paars, rood, blauw en geel.	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
18	Rondje Uden	mtb		30 km. Gevarieerde route met enkele heuvelruggen en veel singletracks.	Fysieke uitdaging. Interessant voor paars, rood, blauw en geel.	> link
19	Bedafse Bergen	wandelen	Even Resort Hotel, Uden	10,8 km. Maakt gebruik van knooppunten. Route gaat door de Bedafse bergen, en laat stuifduinen, zandvlaktes, akkers en bossen zien. In de beschrijving van de route wordt informatie gegeven over het ontstaan. Je kunt er ook bijzondere vogels spotten. Vooral verharde paden, langs de weg. Ook enkele wandelpaden.	De route gaat deels langs (drukke) wegen en deels door de natuur. Is relatief lange route, met nauwelijks horeca of andere highlights langs de route. Vooral interessant voor groen en in mindere mate rood en aqua.	> link
20	Berg en breuk route	wandelen		6,2 km. Maakt gebruik van knooppunten en beschrijving in folder. Folder geeft veel tekst en uitleg over ontstaan van het landschap. Kaartje is wat onduidelijk. Maar route gaat langs akkers, sloten, en bos. Onderweg nauwelijks horeca of andere highlights.	De nadruk van de folder ligt op informeren. De route zelf is relatief kort, en redelijke afwisselend. Interessant voor aqua, lime en groen.	> link
21	Themaroutes Landerd: wandelroute 1 Schaijk - Herperduin	wandelen	Parkeerplaats St. Annastraat Schaijk, knooppunt 2	6,5 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: bosgebied, naald- en loofbomen, vennen, stuifduinen en een begrazingsgebied, rijke flora en fauna, scala aan zangvogels. Je loopt voor het grootste gedeelte door de natuur, maar ook een stuk langs de A50 en door / langs bebouwing. Je komt onderweg langs twee horecavoorzieningen. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor groen, aqua en lime.	> link
22	Themaroutes Landerd: wandelroute 2 Breeter	wandelen	Parkeerplaats St. Annastraat Schaijk, knooppunt 2	6,5 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: wandeling door één van de oudst bewoonde gebieden van	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien.	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
				Schaijk, het Mun genaamd, ruim 760 jaar oud. Je loopt vooral in open (landbouw) gebied, steekt ecoduct over. Onderweg zijn er geen horeca voorzieningen. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor groen, aqua en lime.	
23	Themaroutes Landerd: wandelroute 3 Mun – Munse Heide	wandelen	Parkeerplaats bij het informatiebord aan de Palmstraat in Schaijk, knooppunt 20	9,5 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: langs de noordelijke kant van De Maashorst. Route loopt door De Maashorst, bijna alleen langs / in de natuur. Onderweg geen horeca voorzieningen. En gebied met grote grazers. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor aqua en groen. Door grote grazers en lengte ook geel, paars en rood.	> link
24	Themaroutes Landerd: wandelroute 4 Kuilen	wandelen	Restaurant Nieuw Schaijk aan de Rijksweg in Schaijk, knooppunt 24	8,5 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: langs de noordelijke kant van De Maashorst. Route loopt door De Maashorst, bijna alleen langs / in de natuur en open (agrarisch) landschap. Onderweg geen horeca voorzieningen, behalve bij startpunt. En gebied met grote grazers. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor aqua en groen. Door grote grazers en lengte ook geel, paars en rood.	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
25	Themaroutes Landerd: wandelroute 5 Ontginning	wandelen	Restaurant Nieuw Schaijk aan de Rijksweg in Schaijk, knooppunt 24	9 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: door gebied 'de Ontginning' heen. Route loopt vooral door open (agrarisch) landschap en klein stuk in Schaijk zelf. Onderweg geen horeca voorzieningen, behalve bij startpunt. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor groen en aqua. Door lengte ook geel, paars en rood.	> link
26	Themaroutes Landerd: wandelroute 6 Gaal – Gaalse Heide	wandelen	Gedenksteen op het Gaal op de hoek Everardusweg - Grootgaalseweg in Schaijk, nabij knooppunt 26	6 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: door gebied 'Gaal', oud woongebied. Route loopt vooral door open (agrarisch) landschap en klein stuk langs een Rijksweg. Onderweg geen horeca voorzieningen. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor groen, aqua en lime.	> link
27	Themaroutes Landerd: wandelroute 12 Reekse Bossen	wandelen	Bij "in de Witte Molen", Rijksweg N321, knooppunt 76	6 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: langs de Reekse bossen. Route loopt vooral door open (agrarisch) landschap en klein stuk bosgebied. Onderweg geen horeca voorzieningen. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor groen, aqua en lime.	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
28	Themaroutes Landerd: wandelroute 14 Nabbegatspad	wandelen	Parkeerterrein aan de Weversweg in Zeeland, knooppunt 52	8,5 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: natuurwandeling en cultuurhistorie. Route loopt vooral door open (agrarisch) landschap en bosgebied. Onderweg zijn er twee horeca voorzieningen. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor aqua en de aanwezigheid van horeca en de lengte maakt het ook interessant voor geel, rood, paars en blauw.	> link
29	Themaroutes Landerd: wandelroute 15 Boomfeestpad	wandelen	Parkeerplaats bij camping De Heische Tip aan het Straatsven in Zeeland, knooppunt 56	7 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: velden, bossen, stuifduinen en Maashorst. Route loopt vooral door open (agrarisch) landschap en bosgebied. Onderweg geen horeca voorzieningen, behalve bij startpunt. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor groen, aqua en lime.	> link
30	Themaroutes Landerd: wandelroute 16 Akkerpad	wandelen	Raadhuisplein (naast het gemeentehuis) aan de Kerkstraat in Zeeland, knooppunt 58	13 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: divers. Route loopt vooral door open (agrarisch) landschap en langs dorpsgemeenschap 't Oventje. Onderweg meerdere horeca voorzieningen en boerderijwinkels. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor aqua, en door lengte	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
					en horeca ook voor geel, blauw, rood en paars.	
31	Themaroutes Landerd wandelroute 17 Trentsche Bosschenpad	wandelen	Parkeerterrein bij minicamping 't Oventje, Achter-Oventje 13 in Zeeland, knooppunt 71	11 km. Maakt gebruik van knooppunten én er is een beschrijving in de folder '18 themawandelroutes Landerd'. Kenmerken van de route: Trentse Bossen, landbouw, stedelijke elementen. Route loopt vooral door open (agrarisch) landschap en bosgebied. Onderweg twee horeca voorzieningen, bijzondere landschappelijke elementen (militair, spoorlijn, vliegbasis) en bezoekerscentrum. De folder is erg informatief, met beschrijvingen van wat je onderweg ziet aan natuur en cultuurhistorie.	De route en de beschrijving ervan zijn gericht op de activiteit zelf en wat je in het landschap onderweg kan zien. Dus niet op de gezelligheid of onderweg stoppen. In de folder krijg je informatie over de omgeving. Interessant voor aqua, en door lengte en horeca ook voor geel, blauw, rood en paars.	> link
32	Doden- en godenlandschap	wandelen	Slabroekseweg 5, Nistelrode	4,3 km. Het is NAR route: Nieuw Arcadische Route, een gids door het landschap van de A50. Het is een struinroute door het snelweglandschap van de A50. Je komt langs kunstwerken, opgravingen en graven. Er is een app die je toegang geeft tot verhalen, geluiden, spellen en kunstwerken. Er worden dingen gezegd als "Dankzij een netwerk van landschapsprotheses, door beeldend kunstenaars Kiki van Eijk en Joost van Bleiswijk ontworpen is het mogelijk diep door te dringen in het landschap". In de app krijg je vooral veel informatie in tekst en geluidsopnamen. Er is ook een verhaal over de das, haas, en schildpad. Bij één van de punten kun je een spionnen en smokkelaars spel doen, spelregels staan in de app.	Combinatie van struinen, kunstvoorwerpen 'protheses', en iets van het landschap zien en leren, vooral interessant voor aqua, rood en paars.	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
33	GPS route 4 km	wandelen	Natuurcentrum De Maashorst	4 km. Gericht op de 'actieve' wandelaars. Het is avontuurlijk, omdat niet bekend is hoe de route precies loopt er van GPS coördinaat naar coördinaat wordt gewandeld. Het geeft daarom ook veel vrijheid tijdens het lopen, omdat de wandelaar niet in een rechte lijn naar de volgende coördinaat hoeft te lopen. Deze korte route is qua lengte ook geschikt voor kinderen. Je gaat dwars door begrazingsgebieden heen. Je bepaalt zelf wanneer en waar je stopt. GPS systeem vooraf reserveren.	Gericht op zelf dingen bepalen, vrijheid, struinen, grazers. Interessant voor rood, geel, blauw en paars.	> link
34	GPS route 8 km	wandelen	Natuurcentrum De Maashorst	8 km. Zie verder 'GPS route 4 km'	Gericht op zelf dingen bepalen, vrijheid, struinen, grazers. Interessant voor rood, geel, blauw en paars.	> link
35	GPS route 9 km	wandelen	Natuurcentrum De Maashorst	9 km. Zie verder 'GPS route 4 km'	Gericht op zelf dingen bepalen, vrijheid, struinen, grazers. Interessant voor rood, geel, blauw en paars.	> link
36	GPS route 20 km	wandelen	Natuurcentrum De Maashorst	20 km. Zie verder 'GPS route 4 km'	Gericht op zelf dingen bepalen, vrijheid, struinen, grazers. Interessant voor rood, geel, blauw en paars.	> link
37	Herpse Bossen	wandelen	Natuurpoort de Kriekeput	6 km. Maakt gebruik van knooppunten. Gaat door het Herperduin, dus volledig in de natuur, vooral bossen, klein stukje heide en langs een ven. Begin- en startpunt bij horeca. Wordt weinig informatie over gegeven.	Gericht op een leuke wandeling, iets te doen. Geen bijzondere aandacht voor horeca of informatie. Interessant voor lime en groen en beetje aqua.	> link
38	Kabouterpad	wandelen	Natuurcentrum De Maashorst	2,5 km, gebruik makend van groene paaltjes en/of kabouters. Gericht op kinderen. Bij het natuurcentrum kun je een mapje	Gericht op een gezellig uitje, samen een wandeling doen. Heel	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
				huren met foto's verhaaltjes en opdrachten, per jaargetijde een andere map. Invulling is niet erg eigentijds, maar wel op actief bezig zijn gericht.	laagdrempelig. Interessant voor geel en vooral voor lime.	
39	Kanonsbergroute	wandelen	Nabij Natuurcentrum De Maashorst	15 km. Beschrijving is online te vinden en te downloaden of via een kaart. Gaat bijna geheel door de natuur, zonder grote wegen e.d. Je komt naald- en loofbos tegen, heidevelden, vennen, landbouwgebied en begrazingsgebied. Ook langs grafheuvel en vorstengraf. 82% van de route is onverhard. Kans om wild te zien. Er wordt geen informatie over horeca gegeven. Komt onderweg ook nauwelijks/geen voorzieningen tegen.	Relatief lange route. Vooral gericht op wandelen in de natuur en verder niets dan wild en natuur zien. Interessant voor rood, paars, en in mindere mate aqua.	> link
40	Langeafstand Airborne pad	wandelen	Bij Uden	20 km van 220 km in totaal, van Lommel naar Arnhem. Van Uden en Zeeland is etappe 6. Het Airbornepad voert de wandelaar langs talloze plekken die deze geallieerde opmars in herinnering brengen: kleine en grote monumenten, militaire begraafplaatsen, oorlogsmusea en niet te vergeten al die bruggen waar zo zwaar om is gevochten. Maar het pad verschaft ook puur wandelplezier. Het doorkruist oude boerenlandschappen, prachtige beekdalen, heidevelden en stuifduinen, weidse uiterwaarden en beboste stuwwallen. Er worden ook herdenkingstochten georganiseerd.	Meerdaagse wandeling / langeafstandsroute, etappe zelf is relatief lang. Interessant voor rood, paars, geel en vanwege het thema ook voor aqua.	> link
41	LAW 13 (06) A50 – Odiliapeel	wandelen	Keelweg, Uden	21 km. Onderdeel van LAW 13. Gaat door De Maashorst heen, langs Slabroek, richting Trentsche Bossen tot plaatsje Odiliapeel. Highlights zijn het Duitse lijntje (cultuurhistorie), gevelboerderij. Veelal langs bos, akkers en bebouwing. Er zijn onderweg plekken om te stoppen.	Meerdaagse wandeling / langeafstandsroute, etappe zelf is relatief lang. Interessant voor rood, paars, blauw en geel.	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
42	Maashorstboeren: route Hengstheuvel en Hultje	Wandelen	Bij kruising met Udensedreef is een picknicktafel en het startpaneel	6,2 km. Een initiatief van de Maashorstboeren. De route gaat over het boerenland, die onbereikbaar zijn via de normale wegen. Gemarkeerd met paarse paaltjes. Onderweg informatiepanelen en folder geeft informatie. Highlights van de route: authentieke boerderijen, melkveebedrijf, berkenlaantje, bosrand, schouwpad.	Nadruk op streek verkennen en het verhaal van de boeren zien en horen in combinatie met bedrijfsbezoek. Rustige omgeving. Groen, lime en aqua.	> link
43	Maashorstboeren: route Schaijkse Heide Nabbegat	wandelen	Berm bij Nabbegat	8,9 km (eventueel inkorten naar 6 km). Een initiatief van de Maashorstboeren. De route gaat over het boerenland, die onbereikbaar zijn via de normale wegen. Gemarkeerd met blauwe paaltjes. Onderweg informatiepanelen en folder geeft informatie. Highlights van de route: grot met Mariakapel, dassenburcht, camping Heidebloem, bosrand Schaijkse heide, mierenhopen en melkveebedrijf.	Nadruk op streek verkennen en het verhaal van de boeren zien en horen. Rustige omgeving. Groen, lime en aqua.	> link
44	Maashorstboeren: route Udens Broek – Langs de Leijgraaf naar de Hoogstraat	wandelen	Eind van de Lage Burchtweg bij het startpaneel	5,9 km. Een initiatief van de Maashorstboeren. De route gaat over het boerenland, die onbereikbaar zijn via de normale wegen. Gemarkeerd met gele paaltjes. Onderweg informatiepanelen en folder geeft informatie. Highlights van de route: watermolen, vistrap, uitzichtpunt, varkensboerderij, oude straat.	Nadruk op streek verkennen en het verhaal van de boeren zien en horen in combinatie met bedrijfsbezoek. Rustige omgeving. Groen, lime en aqua.	> link
45	Maashorstboeren: route Menzel	Wandelen	Viaduct bij Menzel bij startpaneel	5 km. Een initiatief van de Maashorstboeren. De route gaat over het boerenland, die onbereikbaar zijn via de normale wegen. Gemarkeerd met rode paaltjes. Onderweg informatiepanelen en folder geeft informatie. Highlights van de route: minicamping, aspergeboerderij, boerenijs verkoop, lintdorp, melkveebedrijf. Komt langs Natuurcentrum De Maashorst.	Nadruk op streek verkennen en het verhaal van de boeren zien en horen. Rustige omgeving. Groen, lime en aqua.	> link

#	Naam route	Modaliteit	Start- en eindpunt	Omschrijving: lengte, thema, ondergrond, voorzieningen, omgeving, activiteiten	Kleuring	Website
46	Maashorstboeren: Loo Hoog en nat	Wandelen	Informatiebord Staatsbosbeheer	4,3 km. Een initiatief van de Maashorstboeren. De route gaat over het boerenland, die onbereikbaar zijn via de normale wegen. Gemarkeerd met groene paaltjes. Onderweg informatiepanelen en folder geeft informatie. Highlights van de route: pluimveebedrijf (biologisch), melkveebedrijf, moerasbos, veegpad, wijstverschijnselen.	Nadruk op streek verkennen en het verhaal van de boeren zien en horen in combinatie met bedrijfsbezoek. Rustige omgeving. Groen, lime en aqua.	> link
47	Maashorstboeren: route Hog- en Leghei Mun	wandelen	Gedenkteken Muntpleintje (Hoge Heide)	5,3 km. Een initiatief van de Maashorstboeren. De route gaat over het boerenland, die onbereikbaar zijn via de normale wegen. Gemarkeerd met oranje paaltjes. Onderweg informatiepanelen en folder geeft informatie. Highlights van de route: hoogteverschil, bosrand, A50, melkveebedrijf.	Nadruk op streek verkennen en het verhaal van de boeren zien en horen. Rustige omgeving. Groen, lime en aqua.	> link
48	Osje route	wandelen	Hoessenboslaan 51 5351 PB Berghem	1,5 km, gericht op kinderen. Er zijn allerlei opdrachten: luisteren, springen, kleuren zoeken, klimmen, klauteren, foto social media, sporen zoeken, dieren spotten, ringen tellen. Nadruk op natuur-educatie, maar wel actief en met een leuk thema gebracht. Gemarkeerd met genummerde palen.	Gericht op iets gezelligs doen met de kinderen en iets leren. Leuk voor geel en lime.	> link